

УДК: 811.112.2'42

**ПРАГМА-СЕМАНТИЧНІ ПІДТИПИ
ВОЛІТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ
В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ**

М.Г. Сушко-Безденежних (Суми)

Стаття присвячена висвітленню іллокутивного аспекту конституційного дискурсу Німеччини на рівні мінімальних висловлень. Ці висловлення належать площині деонтичної модальності і мають спільне значення волітивності – прямої імперативної каузації державою певних станів справ у суспільстві або дій соціальних акторів. На основі критеріїв, що базуються на структурі позитивної норми в логіці, виокремлюються 20 прагма-семантичних підтипів спонукальних мовленнєвих актів, які поєднуються у іллокутивні класи директив, декларатив та комісив.

Ключові слова: волітивність, деонтична модальність, конституційний дискурс, норма, спонукальний мовленнєвий акт.

Сушко-Безденежних М.Г. Прагма-семантические подтипы волитивных высказываний в конституционном дискурсе Германии. В статье освещается иллокутивный аспект конституционного дискурса Германии на уровне минимальных высказываний. Эти высказывания принадлежат плоскости деонтической модальности и имеют общее значение волитивности – прямой императивной каузации государством определенных положений вещей в обществе или действий социальных акторов. На основе критериев, базирующихся на структуре позитивной нормы в логике, выделяются 20 прагма-семантических подтипов побудительных речевых актов, которые объединяются в иллокутивные классы директив, декларатив и комиссив.

Ключевые слова: волитивность, деонтическая модальность, конституционный дискурс, норма, побудительный речевой акт.

Suschko-Bezdenzhnykh M. Semantic-pragmatic subtypes of volitional utterances in the discourse of German constitutions. The article deals with the illocutionary aspect of the discourse of German constitutions at clause (minimal utterance) level. These utterances belong to deontic modality area bearing the common meaning of volition – direct imperative causing of certain states of affairs in the society or actions of social actors. 20 semantic-pragmatic subtypes of imperative utterances are singled out on the basis of positive norm structure in Deontic Logic. Those subtypes are classified into the illocutionary classes directive, declarative and commissive.

Key words: volition, deontic modality, constitution discourse, norm, imperative speech act.

Опис категорії спонукання завжди був у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Філологічна думка розвивалася від ототожнення спонукання з формами наказового способу (традиція, що йшла від М.В. Ломоносова) до сучасного розуміння спонукання як комунікативно-прагматичної категорії, пов'язаної з найрізноманітнішими смисловими і формальними компонентами висловлення. Великим внеском у розвиток сучасної концепції спонукання і впливу стали праці О.В. Бон-

дарко, В.С. Храковського та О.П. Володіна, Л.О. Бірюліна, Г.Г. Почепцова, А. Вежбицької, І.П. Сусова, О.Г. Почепцова, О.І. Беляєвої та ін. Проте, не дивлячись на наявність певної теоретичної і практичної бази дослідження категорії спонукання, проблема прагматичної категоризації спонукальних висловлень ще далеко не вирішена. В лінгвістиці досі не склалася єдина й цілісна класифікація прагматичних типів спонукальних висловлень, що свідчить про необхідність подальшої розробки цієї пробле-

матики. Це й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Об'єктом дослідження виступає конституційний дискурс Німеччини (далі – КДН). Матеріалом послуговували тексти всіх наявних федеральних конституцій Німеччини (з 1848 року і до нинішнього часу). Предмет дослідження становить іллокутивний аспект конституційного дискурсу Німеччини на рівні мінімальних висловлень (про іллокутивний тип цілісного тексту конституції див. [6]). Під мінімальним висловленням – найнижчою одиницею комунікативно-інформаційного членування тексту – ми, слідом за У. Чейфом (цит. за: [1, с. 30]), розуміємо мовне втілення предикації: просте двоскладове речення, в котрому підмет слугує вираженню суб'єкта, а присудок – предиката.

Ми розглядаємо комплекс мовленнєвих актів (далі – МА), що використовує законодавець, як різні способи “комунікативно-значущого аранжування семантичного матеріалу” [5, с. 101]. Встановивши, висловлення яких прагматичних типів входять до складу КДН та описавши їхні прагма-риторичні ефекти, ми маємо дослідити репертуар комунікативних тактик законодавця на рівні елементарного комунікативного ходу.

1. Проблема прагматичної категоризації висловлень КДН.

Поняття прагматичного типу (іллокутивної сили, прагматичної функції) було вперше введено засновниками теорії МА Дж. Сьорлем та Дж. Остіном. Вони ж розробили поняття перформативу (висловлення, що не описує наявний стан справ, а створює нову соціальну реальність). Розрізняють перформативи експліцитні (висловлення з вербально вираженою перформативною префазою, що недвозначно розкриває його іллокутивний зміст: *Я обіцяю, що...*, *Я прошу...*, *Я наказую...*) та імпліцитні (висловлення, в котрих перформативна префаза не вербалізована, а прагматичну функцію потрібно «виводити» посередництвом ментальних операцій, що обумовлює можливість різних прагматичних інтерпретацій).

Якщо на рівні макровисловлення, тобто цілісного тексту, КДН є експліцитним перформативом (роль перформативного зачину виконує преамбула – див. [6]), то мінімальні висловлення, що складають тексти конституцій, є перформативами

імпліцитними – і, отже, висувають перед дослідником проблему необхідності їхньої прагматичної категоризації. Для досягнення мети нашого дослідження, що передбачає не лише квалітативний, але й кількісний аналіз досить великих текстових масивів і статистичне порівняння отриманих результатів, ми потребуємо формальних, чітко окреслених критеріїв прагма-семантичної категоризації висловлень, котрі дозволять визначати їхній прагматичний тип достатньо однозначно (незалежно від особи і настрою дослідника), і стабільно (незмінно в часі).

Всі висловлення КДН належать площині деонтичної модальності і мають спільне значення *волітливості* (спонукальності): прямої імперативної каузації державою певних станів справ у суспільстві або дій соціальних акторів. Слідом за В.О. Храковським та О.П. Володіним [7, с. 11] ми розглядаємо волітив як найширшу прагматичну категорію, що поєднує в собі спонукування адресантом а) адресата до виконання певної дії (директив), б) адресата до прийняття певного стану справ (декларатив), в) самого себе до виконання певних дій / прийняття певного стану справ в присутності адресата (комісив).

Власні варіанти семантико-прагматичних класифікацій спонукальних МА на матеріалі різних мов пропонували багато дослідників, зокрема О.А. Романов, Н.Ф. Гладуш, В.Г. Кулікова, О.Ю. Цветков, К.С. Неустроев та ін. У якості критеріїв класифікації розглядалися: а) фактори комунікативної ситуації (співвідношення статусів комунікантів, їхні психологічні характеристики, фізичні параметри ситуації тощо) б) семантика повідомлення та його прогнозовані перлокутивні ефекти; с) використані адресантом мовні засоби. Проте, попри наявність значної теоретичної бази, не можна не відмітити відсутність впорядкованого списку спонукальних значень та інтуїтивізм їхнього виокремлення у наукових розвідках.

Ми вважаємо, по-перше, що встановити «універсальний» список прагматичних типів спонукальних висловлень неможливо в принципі. Виводити релевантні критерії прагматичної категоризації можна лише в межах конкретного дискурсу, причому в кожному дискурсі комбінація цих критеріїв буде унікальною. Адже саме дискурс встановлює

конвенції спілкування, рамки інтерпретації, прагматичні правила виведення імплікатур та пресупозицій дискурсу. Наприклад, у конституційному дискурсі практично нерелевантною виявляється група критеріїв, пов'язана із факторами комунікативної ситуації, оскільки остання не змінюється протягом дискурсу: це одне й те саме письмове, дистанційне, статусне, офіційне, спілкування, де законодавець відправляє законодавче послання народу. Змінюється лише соціо-історичний контекст дискурсу, але його аналіз не належить сфері компетенції лінгвіста (проте лінгвістичний аналіз тексту може і має слугувати методом соціо-історичного аналізу). Так само нерелевантним виявляється такий поширений критерій, як «оцінка змісту повідомлення з точки зору адресата», оскільки адресат конституційного дискурсу, «народ», складається з багатьох суспільних груп з часто протилежними інтересами: норма, вигідна одній частині населення, нерідко зачіпає інтереси іншої.

По-друге, ми вважаємо, що потрібно розрізнити обсяг прагматичного типу. Як вже згадувалось, волітиви включають в себе директиви, декларативи та комісиви. Однак, ці типи позначають лише найзагальнішу прагматичну функцію висловлення, його іллокутивний потенціал, і мало що кажуть про його безпосереднє цільове призначення, або іллокутивну силу [1, с. 8]. Ми пропонуємо кваліфікувати директиви, комісиви та декларативи як *базисні прагматичні типи* (далі – БПТ) та в їхніх межах розрізнявати прагматичні типи меншого обсягу. Спираючись на думку О.В. Бондарко, котрий називає теорію МА «комунікативно-цільовою семантикою» [2, с. 29] (виділено нами, М. С.-Б.), ми вважаємо, що, чим більш специфікованим та вузьким є прагматичний тип, тим більшої питомої ваги в процесі його прагматичної категоризації набуває його пропозиційний зміст та засоби мовної реалізації цього змісту.

Аналізований нами дискурс є дискурсом ригідним, клішованим, що дає підстави припустити, що репертуар використовуваних в ньому прагматичних типів висловлення має бути відносно обмеженим і завершеним.

2. Критерії прагматичної категоризації висловлень КДН.

У розробці критеріїв класифікації прагматичних

типів висловлень, що складають КДН, ми виходили з того, що в термінах логіки їх можна описати як позитивні норми. Позитивна норма – це позбавлене значення істинності судження, що описує передбачене чиєюсь волею належне, дозволене та заборонене – тобто, лежить в площині деонтичної модальності [3, с. 287]. Тож за основу категоризації ми прийняли розроблену в логіці структуру позитивної норми [4, с. 22–23]:

– суб'єкт норми позначає особу чи групу осіб, що мають виконувати приписану в нормі дію; в аналізованому дискурсі за суб'єкт норми в кожному мінімальному висловленні ми приймаємо те, що займає позицію граматичного підмета;

– зміст норми називає дію, котра пов'язує суб'єкта норми і ініціатора спонукання;

а) діяльнісні норми (норми типу TUN-SOLLEN): висловлення бажання, щоб інший суб'єкт виконав дію на користь ініціатора спонукання;

б) буттєві норми (норми типу SEIN-SOLLEN): здійснення відносно іншого суб'єкта дій, що впливають на його становище, нав'язування йому певного стану справ [3, с. 253, 269–270; 4, с. 90];

– характер норми визначається деонтичними логічними операторами «обов'язково», «дозволено», «заборонено»;

Суб'єкт та зміст норми визначають БПТ волітивних висловлень:

- директив – спонукання адресантом-законодавцем одного з соціальних акторів до виконання певної дії, тож суб'єктом є будь-який соціальний актор, крім держави, а предикатами – дієслова семантичного класу дії;
- декларатив – спонукання адресантом-законодавцем народу до прийняття певного стану справ, тож суб'єктом є будь-який соціальний актор або об'єкт соціального чи фізичного буття, а предикатами – неакціональні дієслова та пасивні конструкції (*sein, bleiben, aufgehoben sein*);
- комісив – спонукання державою самої себе до виконання певної дії в присутності адресата-народу, тож суб'єктом є держава (*Reich, Republik, Staat*), а предикатами – дієслова семантичного класу дії в граматичній формі активного стану.

В межах кожного з БПТ волітивних висловлень на основі компоненту «характер норми» виокрем-

люємо *прагматичні підтипи* першого рівня (далі – ППТ): фактивні (деонтичний оператор «обов'язково»), пермісивні («дозволено») та прохібітивні («заборонено»): наприклад, директиви фактивні, пермісивні, прохібітивні.

В межах кожного з ППТ виокремлюємо найвужчі, прагма-семантичні, підтипи (далі – ПСП): наприклад, в межах фактивних директивів розрізняємо накази, рекомендації, накладання службових обов'язків тощо. Основою категоризації на цьому рівні слугує поглиблений семантичний аналіз та аналіз мовної структури висловлення, котрий детермінує такі критерії категоризації:

а) семантичний клас іменника, що займає позицію граматичного підмета;

б) семантичний клас та граматичний стан дієслова, що виконує роль граматичного предикату;

в) спосіб вербалізації модального оператора спонування;

г) наявність чи відсутність лексичних засобів, що пом'якшують або підсилюють спонування (*nach Möglichkeit, in der Regel; unverzüglich, unbedingt*)

На способах вербалізації модального оператора спонування варто зупинитися докладніше. Аналіз мовного матеріалу показав, що в конституційному дискурсі Німеччини модальні оператори «потрібно», «дозволено», «заборонено» реалізуються не граматичними (наказовий спосіб дієслова), а виключно лексико-семантичними засобами: модальними дієсловами *sollen, dürfen, können*, конструкціями

haben+zu, sein+zu та іншими лексемами із значенням спонування, дозволу і заборони: *das Recht haben, befugt sein* та ін.: *Die verfassungsmäßige Ordnung in den Ländern muss den Grundsätzen des republikanischen, demokratischen und sozialen Rechtsstaates... entsprechen.* (GG, Art. 28(1)). Але більшість висловлень в текстах конституцій не містять жодних деонтичних маркерів, завдяки чому набувають вигляду алетичних висловлень: *Der Kaiser schließt die Bündnisse und Verträge mit den auswärtigen Mächten ab* (PKV, §77). Можливість описового прочитання норми (не як припису, що має бути виконаним чиясь волею, а як опису вже існуючого стану справ) створює відмічений Г. Яворською додатковий риторичний ефект, що підсилює дію позитивної норми [8, с. 62]. Крім того, деяким позитивним нормам за допомогою предикатів із значенням моральної повинності (*die Pflicht haben, verpflichtet sein, j-m obliegen*) законодавець намагається надати рис норми моральної (безумовної, інтерналізованої та аісторичної етичної максими [3, с. 302-3, 60-63]): *Der Besuch der Berufsschule ist Pflicht aller Jugendlichen bis zum vollendeten 18. Lebensjahre* <...> (V-DDR-1, Art. 38). Правничі приписи, сформульовані в термінах морального обов'язку, набувають піднесеного, урочистого забарвлення.

На основі запропонованих критеріїв в текстовому корпусі КДН було виокремлено 20 прагматичних типів висловлень, що виражають норми права (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Репертуар прагма-семантичних підтипів спонукальних висловлень в КДН

	<i>Директиви</i>	<i>Декларативи</i>	<i>Комісиви</i>
<i>фактивні</i>	1. Наказ 2. Рекомендація 3. Накладання службових обов'язків 4. Накладання моральних обов'язків	9. Проголошення 10. Затвердження принципу 11. Затвердження процедури 12. Затвердження повноважень 13. Постанова	19. Окреслення обов'язків держави 20. Гарантування
<i>пермісивні</i>	5. Наділення зобов'язуючим правом 6. Наділення службовими повноваженнями 7. Визнання загальнолюдських прав	14. Визнання можливості 15. Попередження	
<i>прохібітивні</i>	8. Заборона	16. Скасування 17. Процедурна заборона 18. Бенєфактивна заборона	

Виокремлення кінцевого списку суб'єктів та предикатів волітивних висловлень КДН стає можливим завдяки тому, що цей дискурс, по-перше, є відносно невеликим за обсягом та на даний момент завершеним; по-друге, демонструє високий ступінь цитації – майже дослівного повторення тих самих мовних виразів з тексту в текст.

3. Опис загального репертуару ПСП прагма-семантичних волітивних висловлень КДН.

Фактивні директиви: 1. Наказ: Суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування – лексичні одиниці (далі – ЛО) *müssen, sollen, hat... zu, sein... zu*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану; факультативно – лексичні засоби підсилення спонування (*unverzüglich, unmittelbar*): *Von allen... getroffenen Maßnahmen hat der Reichspräsident unverzüglich dem Reichstag Kenntnis zu geben* (WRV, Art. 48).

2. Рекомендація: суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування – ЛО *sollen / müssen*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану; обов'язково – лексичні засоби пом'якшення спонування (*in der Regel, nach Möglichkeit*): *Die Mitglieder des Rates sollen nach Möglichkeit Abgeordnete sein* (V-DDR-III, Art. 83. (1)).

3. Накладання службових обов'язків: суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – акціональні дієслова у формі активного стану: *Der Präsident führt die Geschäfte des Präsidiums und leitet die Verhandlungen der Volkskammer* (V-DDR-I, Art. 57).

4. Накладання моральних обов'язків: суб'єкт припису – «неофіційні» соціальні актори (*jeder Deutsche, Frauen, Jugendliche*); модальний оператор спонування – ЛО із семою «внутрішній обов'язок»: *Pflicht haben, sich verpflichten, verpflichtet sein*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану: *Jeder Deutsche hat... die sittliche Pflicht, seine... Kräfte so zu betätigen, wie es das Wohl der Gesamtheit erfordert* (WRV, Art. 163).

Пермісивні директиви: 5. Наділення зобов'язуючим правом: суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори; модальний оператор спонування – ЛО *das Recht und die Pflicht haben*; предикат –

акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану: *Jeder Bürger hat das Recht und die Pflicht zur Mitgestaltung <...> in der Deutschen Demokratischen Republik* (V-DDR-I, Art. 3).

6. Наділення службовими правами (уповноваження): суб'єкт припису – «офіційні» соціальні актори (*der Bundestag, die Mitglieder der Reichsregierung*); модальний оператор – ЛО *befugt sein / können*; предикат – акціональні дієслова у формі активного стану: *Der Reichstag und seine Ausschüsse können die Anwesenheit des Reichskanzlers und jedes Reichsministers verlangen* (WRV, Art. 33).

7. Визнання загальнолюдських прав (прав людини): суб'єкт припису – «неофіційні» соціальні актори; модальний оператор – ЛО із семою «право»: *können, dürfen, das Recht haben / genießen, berechtigt / befugt sein, unbeschränkt in etw. sein, jmdm freistehen, auf etw Anspruch haben*; предикат – акціональні та неакціональні дієслова у формі активного стану: *Jeder Deutsche hat das Recht, durch Wort, Schrift, Druck und bildliche Darstellung seine Meinung frei zu äußern* (PKV, § 143).

Прохібитивні директиви: 8. Заборона: суб'єкт припису – «офіційні» і «неофіційні» соціальні актори; модальний оператор – ЛО *dürfen* в комбінації із запереченням *nicht / kein*; предикат – неакціональні дієслова та дієслова соціативної дії у формі активного та пасивного стану: *Kein Bürger darf an kriegerischen Handlungen... teilnehmen* (V-DDR-III, Art. 23(2)).

Фактивні декларативи: 9. Проголошення: суб'єкт припису – об'єкти соціальної та фізичної реальності (*die Würde des Menschen, Deutschland, das Eigentum*); модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – онтологічні дієслова (*sein, bestehen, gelten*): *Die Bundesrepublik Deutschland ist ein demokratischer und sozialer Bundesstaat* (GG, Art. 20).

10. Затвердження принципу: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності: закони; дії та ознаки «офіційних» соціальних акторів (*die Legislaturperiode des Reichstags, Reichsgesetze*); модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – акціональні дієслова у формі активного стану: *Reichsrecht bricht Landrecht* (WRV, Art. 13).

11. Затвердження процедури: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – неакціональні дієслова у формі активного стану (*stattfinden, dauern, gelten, bestehen, erfolgen*), акціональні дієслова соціативної дії у формі пасивного стану (*ausgeübt / geordnet / gewählt / vertreten werden*): *Die Legislaturperiode des Reichstages dauert drei Jahre* (VDR, Art. 24).

12. Затвердження повноважень: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – ЛО *vorbehalten / überlassen bleiben; Pflicht / Sache / Anliegen / Aufgabe von... sein*: *Die Pflege der auswärtigen Beziehungen ist ausschließlich Sache der Republik* (V-DDR-I, Art. 117).

13. Постанова (розпорядження щодо майбутнього): суб'єкт припису – об'єкти соціальної та фізичної реальності (*das Eigentum, Bodenschätze, Zollbeträge*); модальний оператор – ЛО *sollen / müssen, ist... zu*; предикат – дієслова семантичного класу дії у формі пасивного стану; факультативно – вказівка на час, з якого постанова вступає в силу: *Alle Bodenschätze <...> sind in Volkseigentum zu überführen* (V-DDR-III, Art. 25).

Пермісивні декларативи: 14. Визнання можливості (існування або виникнення певних станів справ): суб'єкт припису – об'єкти соціальної та фізичної реальності, модальний оператор – ЛО *können / dürfen*; предикат – дієслова соціативної дії у формі пасивного стану: *Private wirtschaftliche Unternehmungen <...> können durch Gesetz <...> in Gemeineigentum überführt werden* (V-DDR-I, Art. 27).

15. Попередження: суб'єкт припису – «офіційні» та «неофіційні» соціальні актори; модальний оператор – ЛО *können*; предикат – дієслова з семою «покарання» у формі пасивного стану, ЛО *zur Folge haben / Verantwortung tragen*; обов'язково – вербалізація умови, за якої наступає покарання: *Wenn Bundesglieder ihre verfassungsmäßigen Bundespflichten nicht erfüllen, so können sie dazu im Wege der Exekution angehalten werden* (VDR, Art. 19).

Прохібітивні декларативи: 16. Скасування: суб'єкт припису – об'єкти соціальної реальності,

часто з негативними конотаціями «пережитку» (*Zensur, Wucher, Ateklbezeichnungen*); модальний оператор – ЛО із значенням «заборона, заперечення» (*verboten / nichtig / aufgehoben sein; nicht stattfinden*); предикат – онтологічні дієслова *sein, bleiben, gelten*: *Alle privaten Monopolorganisationen... sind aufgehoben und verboten* (V-DDR-I, Art. 24).

17. Процедурна заборона: суб'єкт припису – «вторинні» об'єкти соціальної реальності; модальний оператор – ЛО *dürfen* в комбінації із запереченням; предикат – неакціональні дієслова у формі пасивного стану: *Kein Land darf durch mehr als zwei Fünftel aller Stimmen vertreten sein* (WRV, Art. 61).

18. Бенефактивна (захисна) заборона: суб'єкт припису – «неофіційні» соціальні актори: будь-який громадянин країни (виражається неозначено-заперечним займенником); модальний оператор – ЛО *dürfen* у комбінації із заперечним займенником *niemand*; предикат – дієслова негативної семантики у формі пасивного стану: *Niemand darf wegen seines Geschlechtes, seiner Abstammung <...> benachteiligt oder bevorzugt werden* (GG, Art. 3 (3)).

Фактивні комісиви: 19. Окреслення кола обов'язків держави: суб'єкт припису – держава як самостійний соціальний актор (*das Reich, die Bundesrepublik, der Staat*); модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – акціональні дієслова соціативної дії в активному стані: *Die Deutsche Demokratische Republik organisiert die Landesverteidigung sowie den Schutz der sozialistischen Ordnung <...>* (V-DDR-III, Art. 7 (2)).

20. Гарантування: суб'єкт припису – права та свободи громадян; модальний оператор спонування не вербалізований; предикат – ЛО *wird / ist gewährleistet / garantiert*: *Die Pressefreiheit und die Freiheit der Berichterstattung durch Rundfunk und Film werden gewährleistet* (GG, Art. 5 (1)).

Таким чином, запропоновані формальні критерії прагма-семантичної категоризації спонукальних висловлень, що виражають норми права і базуються на структурі позитивної норми в логіці, дають змогу виокремити та описати 20 прагма-семантичних підтипів спонукальних МА, що формують КДН.

Перспективою нашого дослідження має стати кількісний аналіз кожного з виявлених прагма-

тичних типів в структурі окремих текстів досліджуваного корпусу. У такий спосіб ми визначимо, яким іллокутивним тактикам віддавав перевагу укладач кожної окремої конституції на рівні елементарного мовленнєвого ходу. Статистичне порівняння результатів, отриманих на матеріалі різних текстів, дасть змогу охарактеризувати динаміку тактичних преференцій адресанта КДН протягом дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданов В.В. Текст и текстовое общение / В.В. Богданов. – СПб. : СПбГУ, 1993. – 68 с.
2. Бондарко А.В. К проблеме интенциональности в грамматике / А.В. Бондарко // Вопросы языкознания. – 1994. – № 2. – С. 29–42.
3. Вригт Г.Х. фон. Логико-философские исследования. Избранные труды / Г.-Х. Вригт. – М. : Прогресс, 1986. – 594 с.
4. Ивин А.А. Логика норм / А.А. Ивин. – М. : Изд-во МГУ, 1973. – 121 с.
5. Сусов И.П. О двух путях исследования содержания текста / И.П. Сусов // Значение и смысл речевых образований. – Калинин : Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1979. – С. 90–103.
6. Сушко М.Г. Втілення прагматичних і ідеологічних настанов законодавця в конституційному дискурсі Німеччини (на матеріалі преамбули як експліцитно вираженого перформативного зачину) // Система і структура східнослов'янських мов. – 2005. – К. : Знання України. – С. 276–283.
7. Храковский В.С. Семантика и типология императива. Русский императив / В.С. Храковский, А.П. Володин. – Л. : Наука, 1986. – 272 с.
8. Яворська Г.М. Про деонтичну модальність мовних норм / Г.М. Яворська // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2000. – Т. 3, № 1. – С. 58–66.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. PKV – Paulskirchenverfassung 1848 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de06-66/verfassung48-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen.
2. VDR – Verfassung des Deutschen Reiches 1871 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de67-18/verfassung71-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen.
3. WRV – Weimarer Reichsverfassung 1919 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de19-33/verf19-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen.
4. GG – Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland 1949 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: <http://www.verfassungen.de/de/gg49-i.htm> (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen.
5. V-DDR-I – Verfassung der Deutschen Demokratischen Republik 1949 // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: <http://www.verfassungen.de/de/ddr/ddr49-i.htm> (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen.
6. V-DDR-II 1968 – Verfassung der Deutschen Demokratischen Republik // Die Verfassungen in Deutschland. – Electronic data. – Mode of access : World Wide Web: verfassungen.de/de/de06-66/verfassung48-i.htm (viewed on June 13, 2013). – Title from the screen.

ЛІНГВОСТИЛІСТИКА І ЛЕКСИКОЛОГІЯ

УДК 811.112.2*371: 32

СИМУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТКОРЕКТНИХ ТЕРМІНІВ

(на матеріалі німецьких інтернет-видань)

*М.М. Литвінова, канд. філол. наук,
О.І. Литвінов, канд. пед. наук (Северодонецьк)*

Стаття присвячена вивченню симулятивного потенціалу політкоректних термінів в текстах німецьких інтернет-видань. Політкоректні терміни як знаки-симулякри, що імітують референтну співвіднесеність з дійсністю, створюють для споживача масмедійного продукту симулятивний простір – квазіреальність, яка конструюється мовними засобами і некритично сприймається реципієнтом. Симулятивний потенціал політкоректних термінів уможливує їх використання у певному лінгвістичному контексті з метою нав'язування цільової інтерпретанти, яка визначена інтенцією автора. Разом з інтерпретантою активується цілісна система чужих цінностей та орієнтирів.

Ключові слова: інтернет-видання, політкоректні терміни, симулятивний потенціал, цільова інтерпретанта.

Литвинова М.М., Литвинов А.И. Симулятивный потенциал политкорректных терминов (на материале немецких интернет-изданий). Статья посвящена изучению симулятивного потенциала политкорректных терминов в текстах немецких интернет-изданий. Политкорректные термины как знаки-симулякры, имитирующие референтную соотнесенность с действительностью, создают для потребителя массмедийного продукта симулятивное пространство – квазиреальность, которая конструируется языковыми средствами и некритично воспринимается реципиентом. Симулятивный потенциал политкорректных терминов обуславливает их использование в определенном лингвистическом контексте с целью навязывания целевой интерпретанты, которая определена интенцией автора. Вместе с интерпретантой активизируется целостная система чужих ценностей и ориентиров.

Ключевые слова: интернет-издания, политкорректные термины, симулятивный потенциал, целевая интерпретанта.

Litvinova M.M., Litvinov A.I. Simulative Potential of Politically Correct Terms (based on the German online publications). The paper studies the simulative potential of politically correct terms in the texts of the German online publications. Politically correct terms as signs of simulacra imitating reference correlation with the reality create for consumers of the mass media product simulative space that is a quasi-reality, which through language is accepted by the recipient uncritically. Simulative potential of politically correct term determines their use in a special linguistic context to impose the target interpretant, which is defined by the author's intention. The integrated system of alien values is activated by the interpretant.

Key words: online publications, politically correct terms, simulative potential, target interpretant.

Для пострадянського лінгвокультурного простору політична коректність є досить новим явищем, яке викликає дискусії серед фахівців у царині психології, культурології, соціолінгвістики, психолінгвістики, перекладу. Процеси глобалізації зумовлюють формування єдиного інформаційного про-

стору, до якого залучаються країни з різними релігійними, моральними, культурними нормами. Отже, політична коректність, ґрунтом появи якої стали громадянські протести, боротьба за рівні права небілого населення в США 60-х років ХХ ст., має для свого впливу на масову комуніка-

© Литвінова М.М., Литвінов О.І., 2015

цію певні причини й мету. Різні підходи до розкриття поняття політичної коректності, підкреслюючи його багатоаспектність, охоплюють соціальний та лінгвістичний бік явища: поняття, що стосується не стільки змісту, скільки символічних образів і коректування мовного коду [14], широке використання евфемізмів, що підтримують почуття гідності представників різних соціальних груп [16], технологія модифікації семіотичної картини світу [8], використання мовних засобів з метою маніпулювання свідомістю [4]. Масова інформація створює семіотичний фон, на якому розгортається психічне життя людей, і сприймається як особлива постійно наявна реальність [10, с. 131].

Лінгвістичні засоби відображення дійсності як засіб маніпулювання суспільною думкою отримує все більше значення у сучасних ЗМІ, що значною мірою впливають на сучасний соціум. Духовний вплив, спрямований на психічні структури людини, реалізується неявно і ставить за мету зміну поглядів, мотивів, цілей людини у необхідному напрямку, програмує її поведінку [7]. Становлення масової свідомості відбувається внаслідок дії семіотичних конструктів-симулякрів, які викривляють, а часом і заміщують у сприйнятті реальну дійсність [5].

Мовна маніпуляція суспільною свідомістю за допомогою засобів масової комунікації є однією з найбільш актуальних і найменш вивчених проблем сучасної культури мовленнєвого спілкування [3]. Головною ознакою маніпуляції є прихований характер впливу, для досягнення мети використовуються політкоректні терміни, що мають багато спільного з евфемізмами. На відміну від евфемізму, що створюється як результат природного еволюційного семіозису й зумовлюється історично створеними загальноновизнаними соціально-культурними цінностями, політкоректний термін несе відбиток дискурсивної експертної спільноти [2]. В широкому розумінні експертна спільнота є середовищем, яке генерує ідеї за всіма напрямками людської діяльності [6, с. 11-12].

Актуальність нашого дослідження зумовлена стрімким зростанням у сучасному інформаційному просторі впливу інтернет-ЗМІ, що визначається значним охоптом аудиторії, оперативністю викладення інформації, наявністю фото-, відео-, аудіо-

матеріалів. Саме інтернет-видання є невід'ємною частиною імпліцитного впливу на масового адресата, що здійснюють певні експертні спільноти. Виявлення та розкриття сутності маніпулятивних технік, що здійснюються за допомогою мовних засобів, потребують ґрунтовного аналізу фахівців різних напрямків, пов'язаних з екологією свідомості людини.

Метою дослідження є вивчення симулятивного потенціалу політкоректних термінів при актуалізації маніпулятивного впливу масмедійних текстів. Об'єкт вивчення – політкоректні терміни як мовні засоби маніпуляції свідомістю. Предметом дослідження є семіотичні властивості політкоректних термінів, що дозволяють їх використовувати в масмедійних текстах для формування інтерпретації дійсності.

Сучасні дослідники політкоректної лексики відзначають значний маніпулятивний потенціал політкоректної лексики та технологічну природу її використання у дискурсі [4; 10; 12; 13]. На основі всебічного аналізу функціонування політкоректної лексики науковці зауважують, що ці слова та словосполучення є різновидом знака, відомого як симулякр. У суспільний дискурс термін “симулякр” увів відомий французький філософ Жан Бодрійяр, який визначив основну функціональну ознаку симулякра – принципову неспіввіднесеність з реальністю. “... симулякри ґрунтуються на інформації, моделюванні, кібернетичній грі, їхня мета – повна операціональність, гіперреалістичність, тотальний контроль” [1]. Симулякр моделює замкнуту на собі квазіреальність, що заміщує об'єктивну дійсність і стає цією дійсністю для споживача медійного продукту.

Тіло знака співвідноситься не тільки зі значенням, а й з інтепретантою, що розуміється вузько як дія знака на інтерпретатора, у широкому сенсі – як конвенційне сприйняття всієї інформації, що може бути виведена зі знака [11, с. 248]. Феноменологічно інтепретанта є результатом особистого осмислення фрагмента суспільного досвіду взаємодії з об'єктом [12]. Маніпулятор намагається відвести інтепретанту від об'єкта, нав'язати категоризацію ситуації в термінах дискурсу експертної спільноти. Політкоректні знаки втрачають референтну співвіднесеність з дійсністю, а отже мають широкий діапазон інтепретант, що відсилають

до різних об'єктів. Нашарування варіантів розмиває межу між реальним і змодельованим, і заміщення реального референта сконструйованим некритично сприймається реципієнтом.

Використання позначень *Menschen mit ausländischen Wurzeln, nicht westliche Immigranten, Zuwanderer aus dem islamischen Kulturkreis* передбачає нав'язування довільної цільової інтерпретації в якості особистої [9], що визначається інтенцією автора. Певний лінгвістичний контекст забезпечує формування ментального образу, заснованого не на характеристиках об'єкта, а на інтенції маніпулятора. Широкий діапазон семантичних інтерпретацій *люди з іноземним корінням* – імігранти з будь-якої країни світу, а також співгромадяни, які народилися вже в Німеччині, *не західні імігранти* – імігранти з мусульманських і не мусульманських країн звужується завдяки використанню контекстуальних синонімів *Marokkaner, orientalische Asylbewerber, Moslems, arabisch aussehende Männer, Türken, die islamische Welt, Mitbürger aus dem islamischen Kulturkreis, nicht westliche Einwanderer, Vergewaltiger*.

Технологічний ланцюжок встановлює псевдо-референційну тотожність знаків і конструює смисл „чоловіки зі східною зовнішністю, що сповідують іслам, шукають притулок у Європі, є гвалтівниками“: *Nach Angaben der norwegischer Zeitung Dagbladet waren schon 2001 immerhin 65 Prozent der Vergewaltiger im Land „nicht westliche“ Immigranten – eine Kategorie, die in Norwegen größtenteils aus Zuwanderern aus dem islamischen Kulturkreis besteht* [19]. – За даними норвезької газети „Dagbladet“ вже 2001 року не менш 65 відсотків гвалтівників у країні були „не західними“ імігрантами – здебільшого представниками ісламського культурного кола. Під псевдореференцією розуміємо навмисне відсилення до нібито існуючих в контексті взаємодії з фізичним світом об'єктів, які функціонують тільки всередині симулятивного простору у вигляді пустих форм [12]. Політкоректні терміни мають надавати нейтрального або позитивного звучання всьому висловлюванню, проте контекст сприяє формуванню певної емоційної інтерпретації. Ідео-логічні цінності маніпулятора нав'язуються реципієнту як виключно вірні.

Цікавим є політкоректний термін *ausländische Mitbürger* – іноземні співгромадяни, що позначає іноземців, які живуть у Німеччині на законних засадах. Таким чином, можна говорити, що знак припускає протилежні інтепретанти: *іноземні* – громадяни інших країн та *співгромадяни* – громадяни однієї країни. За допомогою спеціально підбраного лінгвістичного контексту автор ставить в один семантичний ряд *Gastarbeiter – Gäste – Arbeiter – Ausländer – Einwanderer – ausländische Mitbürger – keine Vollbürger – keine Citoyens* і розширює простір інтерпретації: *Irgendwann gegen Ende der siebziger Jahre muss das gewesen sein, als man einsah, dass die Bezeichnung Gastarbeiter nun wirklich nicht auf die Ausländer passte, die bei Siemens Kabel lötetten, bei Thyssen Stahl kochten oder in der Kantine die Essenskübel schrubbten. Erstens lässt man Gäste nicht so schuftten, zweitens hatten diese Arbeiter, anders als Gäste, gar nicht die Absicht, ihren Aufenthalt zu beenden. Sie waren Einwanderer geworden. Die ausländischen Mitbürger leben hier, zahlen hier Steuern und bilden sich in der U-Bahn zusammen mit den Deutschen ihre Meinung, aber sie sind keine Vollbürger, keine Citoyens, haben keine Bürgerrechte. Keine vollständigen Individuen und Subjekte also, sondern Existenzen, die man entweder ablehnt, duldet, bemitleidet oder umsorgt* [18].

Десять наприкінці 70-х років визнали, що найменування *гастарбайтер* насправді не підходить для називання іноземців, які паяють кабель для Сіменс, варять сталь для Тюссен або чистять кухонний посуд. По-перше, гості так не надриваються на роботі, по-друге, ці працівники, інакше кажучи, гості, аж ніяк не збираються завершувати своє перебування у Німеччині. Вони стали переселенцями. Іноземні співгромадяни живуть тут, платять тут податки і формують у метро разом з німцями свою думку, проте не є повноцінними громадянами, не є гомінідами, не мають громадянських прав. Отже, є не повноправними індивідуумами і суб'єктами, а людьми, якими нехтують або опікуються, яких терплять, яким співчують.

Автор нівелює різницю між громадянами країни й іноземцями, які там працюють і позначаються як співгромадяни. В результаті використання

номінацій, які мають множинну інтерпретанту, читач не відчуває, що на його переконання посягають, проте автор проводить свою думку: „наші співгромадяни зазнають дискримінації“. Використання політкоректного терміну *ausländische Mitbürger* з метою маніпуляції суспільною думкою стало настільки поширеним у німецькій пресі, що інколи автори використовують його у лапках, щоб підкреслити його штучну природу: *Die sozialen Nebenkosten, die der Import der „ausländischen Mitbürger“ verursacht, dienen heute noch als Propagandamunition für den Sozialabbau wg. „Demografieproblem“ und die Forderung nach weiterer Billig-Immigration wg. „Fachkräftemangel“*. – Додаткові соціальні витрати, які викликані імпортуванням „іноземних співгромадян“, слугують сьогодні зброєю пропаганди для згорання соціальних програм через „демографічні проблеми“ та подальшої імміграції дешевої робочої сили через нестачу „фахових робітників“ [15].

Термін *verhaltensauffällig* – *verhaltensauffälliges Kind*, *verhaltensauffällige Jugendliche* – дитина, підлітки з незвичною поведінкою, що є політкоректною заміною слова *schwererzierbar* – важко виховуваний, використовується і в усеченій формі *auffällig*: *Michael, 12, gilt als auffällig, prügelt sich oft*. – 12-річний Міхаель, який вважається дитиною з незвичною поведінкою, часто б'ється. Для позначення дітей, які не вирізняються порушенням поведінки, вживається композит *nicht-auffällig*: *Dass die Schulen für den gemeinsamen Unterricht von auffälligen und nicht-auffälligen Schülern noch nicht optimal aufgestellt sind, räumt auch Bieker ein* [17]. – Школи не в повній мірі пристосовані до спільних занять школярів з незвичною поведінкою та звичайних школярів, визнає також Бікер. Утворення найменування для дітей з нормальною поведінкою як деривата від найменування, що позначає відхилення від норми, фіксує у мові результат маніпуляції свідомістю: коли норма стає відхиленням і навпаки.

Автор статті і сам розуміє штучність терміну і ставить з ним в один ряд у заголовку „*Auffällige Jugendliche: Wohin mit wilden Schülern?*“ зовсім неполіткоректний вираз *wilde Schüler* – буйні

школярі. В статті про інклюзивну освіту дітей з порушеннями поведінки вибудовується такий ланцюжок найменувань: *auffällige Jugendliche, wilde Schüler, Förderbedürftige, Menschen mit Aufmerksamkeitsdefizit-Störung, ein Störenfried, ein intelligenter Junge, sonderpädagogischer Förderbedarf, Teilleistungsschwäche, verhaltensauffällige Schüler, Autisten, Hochbegabte, Legastheniker, auffällige Schüler*, який формує смисл „діти з незвичною поведінкою розумово не відрізняються від інших дітей, і потребують спеціального підходу, оскільки мають певні хвороби“. Множинна інтерпретанта політкоректного терміна *auffällige Jugendliche*, яка припускає змішування та взаємозаміну різних референтів „діти погано виховані“ і „діти хворі“ веде до викривлення картини реальної дійсності. Імплицитні смисли, закладені автором – „діти, які мають проблеми з поведінкою, мають хвороби, а отже потребують специфічного підходу“ – сприймаються реципієнтом як особистісне осмислення фрагмента дійсності і формують його ставлення, хоча і не відповідають реальності. Отже, автор грає на співчутті читача, викликає бажання підтримати саме таку концепцію вирішення проблеми, залишаючи за межами осмислення всі інші (наприклад, соціальні) фактори, що зумовлюють виникнення проблеми.

Політкоректні терміни як знаки-симулякри, що імітують референтну співвіднесеність з дійсністю, створюють для споживача масмедійного продукту симулятивний простір – квазіреальність, яка конструюється мовними засобами і некритично сприймається реципієнтом. Симулятивний потенціал політкоректних термінів уможливує їх використання у певному лінгвістичному контексті з метою нав'язування цільової інтерпретанти, яка визначена інтенцією автора. Разом з інтерпретантою активується цілісна система чужих цінностей та орієнтирів.

Перспективи дослідження. Широке використання маніпулятивних семіотичних технологій при провідній ролі синтаксису щодо конструювання в дискурсі семантики і прагматики знака у німецьких інтернет-виданнях та інтернет-блогах робить перспективним цей напрям дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция [Текст] [Электронный ресурс] / Бодрийяр Ж. – Режим доступа : http://lit.lib.ru/k/kachalow_a/simulacres_et_simulation.shtml 2. Ботороева Ю.С. Лингвосемиотические аспекты эволюции эвфемизма в контексте времени культуры [Текст] : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ботороева Юлия Сергеевна. – Иркутск : Иркут. гос. лингв. ун-т, 2010. – 172 с. 3. Быкова О.Н. Языковое манипулирование: материалы к энциклопедическому словарю «Культура речи» [Текст] / Быкова О.Н. // Теоретические и прикладные аспекты речевого общения : Вестник Российской риторической ассоциации. – 1999. – Вып. 1 (8). – С. 91–103.
4. Дьяченко И.А. Симулятивные знаки политической корректности в англо-американском манипуляционном дискурсе [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Дьяченко И.А. – Иркутск, 2009. – 19 с. 5. Елисеева Т.В. Симулятивные образы массового сознания современного российского общества (социально-философский анализ) [Электронный ресурс] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 / Елисеева Т.В. – РАН : Москва – 2010 – Режим доступа : <http://www.pandia.ru/967426/> 6. Казакова Е.В. Роль экспертных сообществ в политической модернизации [Текст] / Казакова Е.В. // Власть. – 2011. – № 3. – С. 11–14.
7. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием [Текст] / Кара-Мурза С.Г. – М. : Эксмо, 2007. – 864 с. 8. Колтунов О.Ю. Політична коректність: концептуальні основи та технологічні прийоми [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / Колтунов О.Ю. – К., 2005. – 20 с.
9. Пирс Ч.С. Избранные философские произведения [Текст] / Пирс Ч.С.; [пер. с англ. К. Голубович, К. Чухрукидзе, Т. Дмитриева]. – М. : Логос, 2000. – 448 с. 10. Рождественский Ю.В. Принципы современной риторики [Электронный ресурс] / Рождественский Ю.В. ; под ред. В.И. Аннушкина. – М. : Флинта: Наука, 2003. – Режим доступа : <http://evartist.narod.ru/text7/29.htm> 11. Семиотика, лингвистика, поэтика. К столетию со дня рождения А.А. Реформатского. [Текст]. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 768 с. 12. Смирнова У.В. Опыт лингвосемиотического анализа симулякра в контексте времени культуры (на материале англо-американского массмедийного дискурса) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Смирнова У.В. – Иркутск, 2008 – Режим доступа : <http://cheloveknauka.com/opyt-lingvosemioticheskogo-analiza-simulyakra-v-kontekste-vremeni-kultury#ixzz2yJN8vDCd> 13. Чинарова Е.С. Тактика манипулятивного воздействия на адресата в политическом дискурсе [Текст] / Чинарова Е.С. // Вестник Челябин. гос. ун-та. – 2009. – № 43 (181). Филология. Искусствоведение. – Вып. 39. – С. 150–152. – Режим доступа : <http://www.lib.csu.ru/vch/181/030.pdf> 14. Шемшуренко О.В. Эвфемизмы сквозь призму теории политической корректности (на материале американских печатных изданий начала XXI века) [Текст] / Шемшуренко О.В. // Филология и культура. Philology and culture. – 2013. – №4 (34) – С. 144–151. 15. Alles schon mal dagewesen // Spiegel online [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forum.spiegel.de/showthread.php?t=100012> 16. Alt P.-A. Unsere Euphemismen / Alt P.-A. // Theoblog [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.theoblog.de/unsere-euphemismen/14970/> 17. Braun N. Auffällige Jugendliche: Wohin mit wilden Schülern? / Braun N // Spiegel online [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.spiegel.de/schulspiegel/auffaellige-jugendliche-wohin-mit-wildenschuelern-a-814149.html> 18. Boehm A. Ad acta (4). Ausländische Mitbürger / Boehm A. // Zeit online [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.zeit.de/2000/01/ad_acta_4_Auslaendische_Mitbuenger 19. Rütlisberger Ch. Vergewaltigungen und Unterwanderung: Das politisch korrekte Wegschauen / Rütlisberger Ch. // Kopp online [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://info.kopp-verlag.de/hintergruende/deutschland/christine-ruetlisberger-vergewaltigungen-und-unterwanderung-das-politisch-korrekte-wegschauen.html>

THE SEMANTIC ORGANIZATION OF TERMS DENOTING CRIMES AGAINST AUTHORITIES

Y.Y. Manzhos, Ph.D. (Kharkiv)

The article gives the same analysis of English legal terms denoting crimes against states, namely terms, denoting crimes against authorities; shows the structure of an element of the lexico-semantic field CRIME AGAINST STATE – the subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES. The detailed analysis of this subfield and its structural parts has been provided.

Key words: crimes against authorities, legal terms, lexico-semantic field, subfield.

Манжос Я.Ю. Семантична організація термінів, що позначають злочини проти органів влади. У статті представлено семний аналіз англійських юридичних термінів на позначення злочинів проти держави, а саме термінів на позначення злочинів, скоєних проти органів влади, побудовано складовий елемент лексико-семантичного поля ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДЕРЖАВИ – субполе ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОРГАНІВ ВЛАДИ, проведено детальний аналіз цього субполя із виділенням його структурних елементів.

Ключові слова: злочини проти органів влади, лексико-семантичне поле, субполе, юридичні терміни.

Манжос Я.Ю. Семантическая организация терминов, обозначающих преступления против органов власти. В статье представлен семный анализ англоязычных юридических терминов, обозначающих преступления против государства, а именно терминов, обозначающих преступления против органов власти, построен структурный элемент лексико-семантического поля ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ГОСУДАРСТВА – субполе ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ОРГАНОВ ВЛАСТИ, проведен детальный анализ этого субполя с выделением структурных элементов.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, преступления против органов власти, субполе, юридические термины.

The topicality of the research of English legal terms is connected with the fact that legal communication and the correct understanding of legal terms play an important role from the point of view of scientifically-theoretic and practical aspects in the course of European integration processes in Ukraine and in connection with the world globalization [2, p. 220].

The object-matter in the article is the English legal terms denoting crimes against state institutions, which are traditionally singled out by both Ukrainian researchers [2] and researchers from English speaking countries (the UK, USA) [3, p. 170; 4]. The aim of the analysis of these terms was to single out one of the structural elements of the lexico-semantic field CRIME AGAINST STATE – the subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES.

The analysis of legal documents, scientific articles and legal manuals has permitted to single out 19 terms –

obstruction of justice, contempt of court, perjury, contumacy, presumed contumacy, actual contumacy, sedition, prison escape, prison breach, negligent escape, actual escape, constructive escape, criminal escape, civil escape, direct contempt, indirect contempt, subornation of perjury, barratry, embracery. On the one hand, denoting crimes against states, all these terms have in their seme structure the integral semes of the lexico-semantic field CRIME AGAINST STATE, namely [act] + [offender] + [harm] + [punishable] + [against state(s)], on the other hand, the analysis of the definitions of these terms shows, that all of them have the differential seme [institution], which is added to the integral seme [against state(s)]. This seme differentiates the meaning of these terms from the rest of the terms denoting crimes against states (for example terms denoting different kinds of treason and crimes against the society) and

makes it possible to single out the subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES.

The subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES does not have the hypernymic element, the semantic differentiation within its borders is carried out adding the differential semes [legal system], [prison], [government] into the link [state: institution] and the differential semes [obstruct], [leave], [revolt] to the integral seme [act]. On this basis three macrofields (macrofield 1, macrofield 2, macrofield 3) are singled out.

The differentiation of macrofield 1 from other structural elements is performed adding the seme [legal system] into the link [state: institution] and the seme [obstruct] to the integral seme [act]. This macrofield includes the meanings of eleven terms, namely *obstruction of justice, embracery, contempt of court, contumacy, presumed contumacy, actual contumacy, perjury, subornation of perjury, direct contempt, indirect contempt, barratry*. Macrofield 1 has the hypernymic element – *obstruction of justice*, the seme structure thereof is given in the following way:

Obstruction of justice ([offender] + [act: obstruct] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: legal system]): *Obstruction of justice – the criminal offense of obstructing the administration and process of the law (Dictionary of law)*.

Macrofield 1 is not discrete, further differentiation is performed adding the differential seme [court] into the link [against state(s): institution: legal system]. On this basis microfield 1 with terms denoting different types of contempt of court is singled out within the framework of macrofield 1.

Microfield 1 includes the meanings of ten terms (*embracery, contempt of court, contumacy, presumed contumacy, actual contumacy, perjury, subornation of perjury, direct contempt, indirect contempt, barratry*), and has the hypernymic element – *contempt of court*:

Contempt of court ([offender] + [act: obstruct: no respect] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *Contempt of court – disrespect for the rules of a court of law (Wordnet)*.

Microfield 1 is not discrete and has different levels, further differentiation is carried out adding the differential semes [not obey], [lie], [place], and [influence] into the link [act: obstruct: no respect], that

allows singling out four hyponimic microfields, namely hyponimic microfield 1, hyponimic microfield 2, hyponimic microfield 3, hyponimic microfield 4.

Hyponimic microfield 1 includes the terms *contumacy, actual contumacy, presumed contumacy* with the integral seme [not obey], which is added into the link [act: obstruct: no respect]. Hyponimic microfield 1 has the hypernymic element – *contumacy*, the seme structure of this term is given in the following way:

Contumacy ([offender] + [act: obstruct: no respect: not obey] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *The intentional failure of an individual to obey a summons to appear in court to defend against a charge or to obey an order rendered by the court (West's Encyclopedia of American Law)*.

The meanings of the hyponyms *presumed contumacy* and *actual contumacy* are formed by the differential semes [order] / [summons], which are added into the link [act: obstruct: no respect: not obey].

Actual contumacy ([offender] + [act: obstruct: no respect: not obey: order] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *Actual contumacy is when the party before the court refuses to obey some order of the court (A Law Dictionary)*

Presumed contumacy ([offender] + [act: obstruct: no respect: not obey: summons] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *Presumed contumacy is the act of refusing or declining to appear upon being cited (A Law Dictionary)*.

Hyponimic microfield 2 includes the terms *perjury, subornation of perjury* with the integral seme [lie], which is added into the link [act: obstruct: no respect]. Hyponimic microfield 2 has the hypernymic element – *perjury*, the explanations obtained from legal articles show the reference of this term to microfield 1 with terms denoting contempt of court:

Perjury obstructs the court in performance of its duty and constitutes contempt (Perjury, false statements and obstruction of justice). The seme structure of the term *perjury* is given in the following way:

Perjury ([offender] + [act: obstruct: no respect: lie] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *Perjury – the crime of telling lies in court when you have promised to tell the truth (Cambridge Advanced Learner's Dictionary)*.

The meaning of the hyponym *subornation of perjury* is formed by the differential seme [persuade], which is added into the link [act: obstruct: no respect: lie]:

Subornation of perjury ([offender] + [act: obstruct: no respect: persuade: lie] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *Subornation of perjury is the crime of persuading a person to commit perjury (Wikipedia).*

Hyponimic microfield 3 includes the terms *direct contempt* and *indirect contempt* with the integral seme [place], which is added into the link [act: obstruct: no respect]. Hyponimic microfield 3 does not have the hypernymic element, the seme structure common for all the terms of hyponimic microfield 3 is given in the following way – [offender] + [act: obstruct: no respect: place] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]. The meanings of the terms *direct contempt* and *indirect contempt* are formed by the semes [in court] and [outside court], which are added into the link [act: obstruct: no respect: place]:

Direct contempt ([offender] + [act: obstruct: no respect: place: in court] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *direct contempt happens in court (Criminal contempt of court).*

Indirect contempt ([offender] + [act: obstruct: no respect: place: outside court] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court]): *indirect contempt occurs outside the court (Criminal contempt of court).*

Hyponimic microfield 4 includes the terms *barratry* and *embracery* with the integral seme [influence], which is added into the link [act: obstruct: no respect]. Hyponimic microfield 4 does not have the hypernymic element, the seme structure common for all the terms of hyponimic microfield 4 is given in the following way – [offender] + [act: obstruct: no respect: influence] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: court].

The meaning of the term *embracery* is formed by the seme [jury], which is added into the link [act: obstruct: no respect: influence]:

Embracery ([offender] + [act: obstruct: no respect: influence: jury] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: legal system]): *Embracery. The crime of attempting to influence a jury corruptly to one side or the other by promises, persuasions,*

entreaties, entertainments, and the like. This is both a state and federal crime, and is commonly included under the offense of obstructing justice (Legal dictionary)

The meaning of the term *barratry* is formed by the seme [judge], which is added to the integral seme [offender] and the seme [by bribery], which is added into the link [act: obstruct: no respect: influence]:

Barratry ([offender: judge] + [act: obstruct: no respect: influence: by bribery] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: legal system]): *Barratry is the crime of a judge whose judgement is influenced by bribery (Useful English Dictionary).*

Thus, macrofield 1 with the integral semes [legal system] and [obstruct] has several levels, it includes microfield 1 with the branched structure of four hyponimic microfields (hyponimic microfield 1, hyponimic microfield 2, hyponimic microfield 3, hyponimic microfield 4)

Macrofield 2 within the borders of the subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES is formed adding the seme [prison] into the link [state: institution] and the seme [leave] to the integral seme [act] and includes the meanings of seven terms – *prison escape, prison breach, negligent escape, actual escape, constructive escape, criminal escape, civil escape*. This macrofield has the hypernymic element – *prison escape*:

Prison escape ([offender] + [act: leave] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]): *A prison escape ... is where a prisoner leaves their prison through unofficial or illegal ways (Wikipedia).*

The meanings of the hyponyms are formed by semes, which are added into the link [act: leave].

The meaning of the term *prison breach* is formed by the differential seme [with force]: *Prison breach* ([offender] + [act: leave: with force] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]): *Prison breach is an escape committed through the use of force and is more heinous than simple escape (West's Encyclopedia of American Law).*

The meaning of the term *actual escape* is formed by the seme [full freedom]:

Actual escape ([offender] + [act: leave: full freedom] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]): *Actual escape. The escape is actual, when the prisoner in fact gets out of prison*

and unlawfully regains his liberty (*West's Encyclopedia of American Law*).

The meaning of the term *constructive escape* is formed by the seme [more freedom]:

Constructive escape ([offender] + [act: leave: more freedom] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]): *A constructive escape takes place when the prisoner obtains more liberty than the law allows, although he still remains in confinement* (*West's Encyclopedia of American Law*).

The meanings of the terms *civil escape* and *criminal escape* are formed by the differential semes [after civil case] and [after criminal case]:

Civil escape ([offender] + [act: leave: after civil case] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]) / *Criminal escape* ([offender] + [act: leave: after criminal case] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]): *Escapes are divided into ... civil and criminal... Escapes in civil cases are, when the prisoner is charged in execution or on mesne process for a debt or duty, and not for a criminal offence, and he unlawfully gains his liberty* (*West's Encyclopedia of American Law*).

The meaning of the term *negligent escape* is formed by the semes [reason: carelessness]:

Negligent escape ([offender] + [act: leave: reason: carelessness] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]): *A negligent escape takes place when the prisoner goes at large, unlawfully,*

... because the keeper by carelessness lets him go out of prison (*West's Encyclopedia of American Law*).

The meaning of the term *voluntary escape* is formed by the semes [reason: sheriff's decision]:

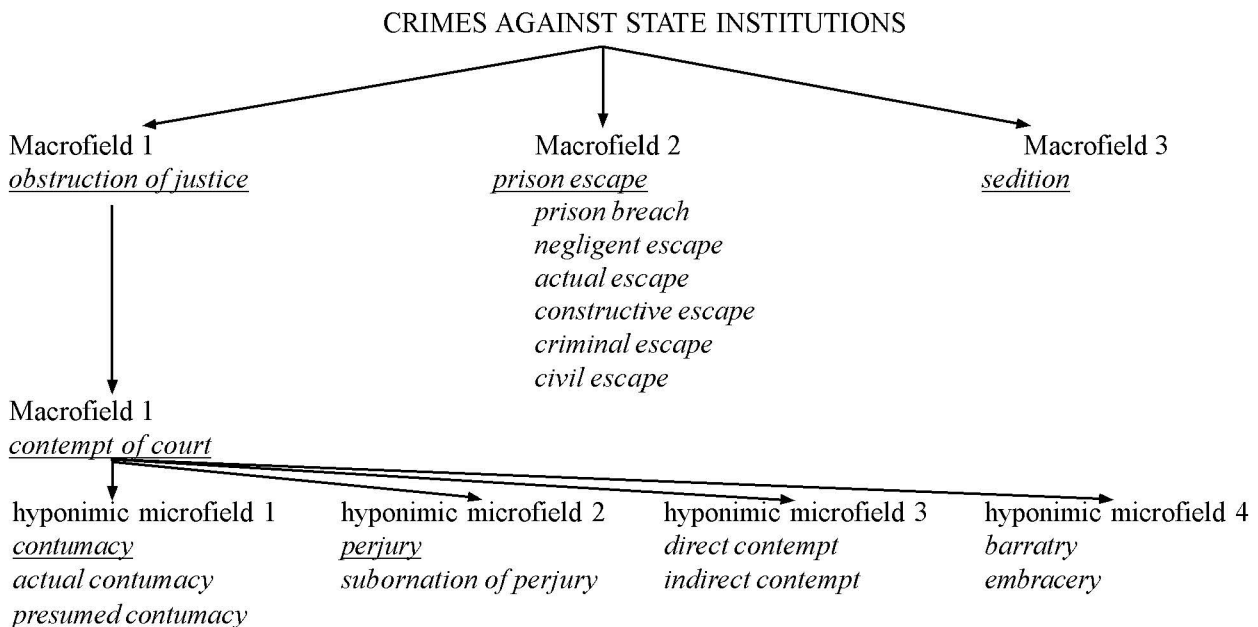
Voluntary escape ([offender] + [act: leave: reason: sheriff's decision] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: prison]): *Voluntary escape – the escape of a prisoner by the express consent of the sheriff* (*Webster's Revised Unabridged Dictionary*).

Macrofield 2 has only one level and is discrete.

Macrofield 3 within the borders of the subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES is formed adding the seme [government] into the link [state: institution] and the differential seme [revolt] to the integral seme [act]. This macrofield has only one term – *sedition*, is single-level and not discrete:

Sedition ([offender] + [act: leave: revolt] + [harm] + [punishable] + [against state(s): institution: government]): *Sedition is the crime of revolting or inciting revolt against government* (*Legal dictionary*).

The analysis that has been carried out allows us to conclude that the subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES has several levels and is discrete. The structure of macrofield 1 with terms denoting obstruction of justice is the most complex and includes one microfield and four hyponimic microfields. The scheme given below demonstrates the structure of the subfield CRIMES AGAINST AUTHORITIES:

The prospects of the further research lie in the detailed analysis of another structural element of the lexico-semantic field CRIME AGAINST STATE – the subfield CRIMES AGAINST SOCIETY, and the analysis of regional terms denoting crimes against states which are used only in some American states.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лановенко І.П. Злочини проти держави [Електронний ресурс] / І.П. Лановенко. – Режим доступу : [Leksika.com.ua](http://leksika.com.ua). 2. Шабуніна В.В. Переклад юридичного тексту в контексті міжкультурної правової комунікації / В.В. Шабуніна // *Studia Linguistica*. – 2012. – № 6. – С. 220–226. 3. Duff R.A. Criminalization. The political morality of the criminal law / Duff R.A., Farmer L., Marshall S.E. – Oxford : Oxford University Press, 2014. – 307 p. 4. South Carolina Code of Laws. Title 34 – Banking, financial institutions and money [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.justia.com>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. A Law Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawfulpath.com/ref/bouvier/>

[bouvier1.shtml](http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=58937&dict=CALD) 2. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=58937&dict=CALD> 3. Criminal contempt of court [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://criminal.findlaw.com> 4. Dictionary of law [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199551248.001.0001/acref-97801995512488>. 5. Legal dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/> 6. Perjury, false statements and obstruction of justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.knutjohnson.com> 7. Useful English dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.academic.ru> 8. Webster's Revised Unabridged Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.die.net/voluntary%20escape> 9. West's encyclopedia of American law [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/> 10. Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Prison_escape 11. WordNet. A lexical database for the English language [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wordnet.princeton.edu/>

УДК 811.111'42:82.09

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОБЛЕМНОЇ СТАТТІ ЯК ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНОГО ЖАНРУ АНГЛОМОВНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ

С.В. Петренко, канд. філол. наук (Київ)

У статті розглядаються особливості реалізації комунікативних тактик і стратегій у проблемній статті як літературно-критичного жанру сучасного англomовного медійного дискурсу. З метою формування сприйняття та організації знань про літературні твори, авторський стиль, літературний напрям, звернути увагу читачів на подібні риси кількох літературних творів чи персонажів критиками у проблемній статті використовуються такі стратегії: структурування за принципом релевантності, імунізації висловлювань, узагальнення, припущення, порівняння, наведення прикладів, риторичних запитань, графічна та інформаційна.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, літературно-критичний жанр, медійний дискурс, проблемна стаття.

Петренко С.В. Коммуникативные стратегии проблемной статьи как литературно-критического жанра англоязычного медийного дискурса. В статье рассматриваются особенности реализации коммуникативных тактик и стратегий в проблемной статье как литературно-критического жанра современного англоязычного медийного дискурса. С целью сформировать восприятие и организацию знаний о литературных произведениях, авторском стиле, литературном направлении, обратить внимание читателей на подобные характеристики нескольких литературных произведений или персонажей критики в проблемной статье используют следующие стратегии: структурирования по принципу релевантности, иммунизации высказываний, обобщения, предположения, сравнения, приведения примеров, риторических вопросов, графическая и информационная.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, литературно-критический жанр, медийный дискурс, проблемная статья.

Petrenko S.V. Communicative Strategies of Feature as English-Speaking Media Discourse Genre of Literary Criticism. The article highlights the peculiarities of communicative tactics and strategies realization in the feature as an English-speaking media discourse genre of literary criticism. The following communicative strategies in feature have been determined: relevancy principle structuring, utterance immunization, generalization, assumption, comparison, exemplification, rhetoric questions, graphic and information strategies. They have been used in order to form knowledge perception about literary works, writer's style, and literary tendencies, take notice of similar features of some literary works or characters.

Key words: communicative strategy, communicative tactic, feature, genre of literary criticism, media discourse.

Актуальність дослідження зумовлено загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення мовних і позамовних засобів, які використовуються для реалізації комунікативних тактик і стратегій впливу на свідомість з метою забезпечення максимальної ефективності комунікації. Актуальним є звернення до літературно-критичних жанрів сучасного медійного дискурсу.

Мета статті – дослідити тактики і стратегії проблемної статті як аналітичного літературно-кри-

тичного жанру сучасного англomовного медійного дискурсу. Об'єктом дослідження є власне жанр проблемної статті. Предметом дослідження є лінгвістичні та екстралінгвістичні особливості реалізації тактик і стратегій цього жанру.

Матеріал дослідження – тексти проблемних статей англomовних часописів *Canadian Literature*, *Comparative Literature*, *Journal of Modern Literature (Bloomington)*, *Novel (A Forum on Fiction)*, *The Hemingway Review*, *Twentieth*

Century Literature, World Literature Today.

Комунікативна стратегія визначається як сукупність мовленнєвих дій, які спрямовані на вирішення загального комунікативного завдання мовця [4, с. 58]; евристичне інтенціональне планування дискурсу для досягнення його учасниками кооперативного результату [3, с. 170]; взаємодія мисленнєвого та вербального планів дискурсу для досягнення позамовленнєвих діяльнісних цілей, що виявляє соціально-інтеракційну природу вербальної комунікації [5, с. 247]. Комунікативна стратегія може бути і невербальною [1, с. 14]. Комунікативна тактика – одна або декілька дій, які сприяють реалізації певних стратегій [4, с. 58].

Стратегії літературно-критичних жанрів медійного дискурсу – способи формування сприйняття та організації знань про літературні твори, які використовують критики з метою проінформувати читача про художній твір (автор, зміст, особливості оформлення та реалізації); дати загальну оцінку твору та його окремих аспектів; обґрунтувати оцінки, висловлені у літературно-критичній статті, пояснити, проілюструвати їх; вплинути на читача [3, с. 49–50]. Вибір комунікативних тактик і стратегій залежить від мовних особистостей адресанта й адресата, їхньої комунікативної мети (інтенції), а також екстралінгвістичних чинників.

Проблемна стаття є специфічним літературно-критичним жанром, оскільки розрахована на цільову групу читачів, тому друкують її лише у спеціалізованих виданнях. Проблемна стаття інформує читача про літературний процес у цілому, появу, зміну, зникнення, кризу жанрів, стиль тощо. Проблемна стаття – аналітичний літературно-критичний жанр медійного дискурсу, що передбачає розгляд, аналіз і прогнозування вирішення актуальної проблеми літературної критики, що супроводжує переосмислення законів тогочасної ідеології (переосмислення проблеми стилю, жанру, літературної течії, напряду тощо). Диференційними ознаками проблемної статті є: постановка актуальної проблеми, розкриття та розв'язання якої є основним завданням жанру; висвітлення актуальності проблеми, яку супроводжує обов'язкова поліваріантна аргументація у формі вербального коментування; представлення топосів «загальне – окреме», «позитивне – негативне»; показ зміни світоглядних орієнтирів

літературного світу; можливість повернення до розглянутої проблеми через деякий час в іншому ракурсі; максимальне спонукання читачів до роздумів над розв'язанням запропонованої проблеми; обов'язкове узагальнення фактів тематики жанру; дедуктивний метод побудови, яскрава емоційність викладу, підвищена критичність аналізу, професійний аналітико-інформаційний погляд, авторське розв'язання проблеми, оптимістична кінцівка тощо [6, с. 239].

Побудова проблемної статті складається з таких етапів: етап інтенційного фомування (автор мисленнєво оформлює свій задум щодо написання статті згідно з редакційними вимогами, особистими інтересами); етап вибору проблеми (особиста зацікавленість, редакторський вплив, неофіційне спілкування з читачами); етап інвенції (нагромадження матеріалу); узагальнено-дедуктивний етап (відокремлення основної інформації від другорядної, узагальнення обраного матеріалу); етап аргументації (виділення істинних суджень-домінантів (аргументів), які підкреслюють істинність чи хибність тез статті); аналітично-критичний етап (критичне осмислення огляду інформації); етап пропозицій (спонукаючи адресата до роздумів, автор повинен запропонувати свій варіант вирішення проблеми); заключний етап (всебічний аналітично-критичний огляд проблеми, визначення шляхів її розв'язання, висновки) [6, с. 240–243].

Проблемна стаття є близькою за своєю структурою до наукової статті, тому стратегія структурування за принципом релевантності виражена у кожній такій статті. За допомогою тактики введення теми в англійській проблемній статті критик намагається справити перше враження на читача, викликати у нього інтерес до певної теми, напр., *Ironically, perhaps, the reading of Mackenzie's Voyages today is a more complex, multilayered experience than it seems to have been for his contemporary audience* [13, с. 54]. Критик переконаний, що твір є складним для розуміння читачем. Тактика підведення підсумків реалізується у вигляді поради, рекомендації, напр., *Readers learn to be better people, if they do at all, like the Egyptian sultan: a lifetime in a short dream* [21, с. 140]. У даному висновку критик використовує умовну констrukцію *if they do at all*, а також

порівняння *like the Egyptian sultan*, рекомендуючи читачам змінюватися на краще.

Стратегія припущення в англомовній проблемній статті виражається за допомогою вживання речень з маркерами *would, seem, perhaps, maybe* тощо, напр., *Given how difficult it can be for readers or for a character in a novel to follow all the layers of reliability at which information comes to them and to tag them properly, each with contextual complications, it would seem that far from being the default assumption, the reliability of the information available to readers and to other characters in the book is not occasionally but typically doubtful* [20, с. 394]. З метою вираження припущення у цій проблемній статті критик використовує граматичну конструкцію *it would seem that*. Крім того, для вираження припущення, а також для зниження ілюквативної сили висловлювання може використовуватися конструкція *perhaps predictably*, напр., *Of Joyce's four masterpieces, the one that receives the most sustained critical attention is, perhaps predictably, Ulysses* [8, с. 149].

Стратегія узагальнення в англомовній проблемній статті реалізується тактиками виокремлення цілого та виокремлення частини. Тактика виокремлення цілого у проблемній статті пов'язана з оцінкою усього методу, стилю, підходу письменника, напр., *However, what is especially interesting about Tairov's approach for my purposes is his willingness to admit that he is manipulating, in fact betraying, Chesterton's text with his adaptation [...]* [11, с. 41]. Критик наголошує, що для його розвідки та написання цієї статті важливий увесь експериментальний метод Тайрова, використовуючи конструкцію *what is especially interesting about ... is*. Тактика виокремлення частини пов'язана з оцінкою окремих моментів літературного твору, напр., *This story's final sentence becomes the climax of all Krebs's emotional problems* [7, с. 55]. У проблемній статті про творчість Е. Гемінгвея критик використовує лексему *climax*, а також наголошує, що останнє речення оповідання письменника є кульмінацією, тобто виокремлює частину твору з метою пояснення та оцінки проблем персонажа.

Стратегія порівняння в англомовній проблемній статті використовується критиками з метою під-

твердження свого ставлення до прочитаного, напр., *Shaped like a children's picture-book, though clearly nothing of the kind, it looks like an illustrated text-poems by Hughes to which Baskin has done pictures-and is talked of as such in the standard bibliography and by early commentators on the work* [15, с. 18]. У цій проблемній статті стратегія порівняння реалізується конструкціями *shaped like, look like*.

Стратегія наведення прикладів в англомовній проблемній статті використовується критиками з метою фактологічного підтвердження своєї точки зору за допомогою використання конструкцій *for example, for instance, by way of example* тощо, напр., 1) *By way of example, however, if we turn to his Chapter 2, we can get a sense of his comparative methodology* [14, с. 176]; 2) *European modernists, for example, tend to hear Beckettian silence and babble haunting moments of crisis which turn about a lack in the subject* [12, с. 180]. У цих фрагментах проблемних статей стратегія наведення прикладів реалізується за допомогою конструкцій *by way of example, for example*. Критики наводять приклади з метою продемонструвати свою обізнаність, ерудицію, а також надати жвавості викладеному матеріалу.

Стратегія риторичних запитань використовується у проблемних статтях з метою змінити емоційний стан читача, утворити певну систему асоціацій та емоційно підкреслити тези критика, напр., *If the novel seemed realism's master genre in the 1830s, though, why did John Stuart Mill avow in 1833 that the best alternative to the "eloquence" found in political articles and philosophical disquisitions was the "feeling thought" to be found not in fiction but in poetry? Poetry, because it allows the articulation of feelings as one might confess them to oneself, is overheard, while eloquence, designed with an authence in mind, is simply heard* [18, с. 38]. У цій проблемній статті критик протиставляє *poetry* та *fiction* у вигляді риторичного запитання, що стимулює читача подумати над творами, які згадуються у статті. Спроба критика дати відповідь на це запитання підкреслює його попередні тези.

В англомовних проблемних статтях використовуються такі естралінгвістичні стратегії: інформа-

ційна та графічна. У текст проблемної статті вставляється інформація про критика, напр., *Norman Finkelstein is professor of English at Xavier University. His books of poetry include Restless Messengers and the three-volume serial poem Track: Track, Columns, and Powers. His most recent books of criticism are NOi One of Them in Place: Modern Poetry and Jewish American Identity and Lyrical Interference: Essays on Poetics. He is currently writing a book on religious revisionism in contemporary long poems* [9, с. 341]. У проблемній статті «Late Duncan: From Poetry to Scripture» подається коротка довідка про самого критика Н. Фінкелштайна.

Графічна стратегія в англомовній проблемній статті представлена шрифтовими виокремленнями назв творів, імен письменників, персонажів, цитат тощо, напр., 1) An accomplished writer of three collections of short stories and three previous novels, Rabindranath Mararaj has lived for many years in Ajax, Ontario. One could perhaps call his latest novel, *The Amazing Absorbing Boy*, “the year of finding Canada,” or more specifically Toronto. The book’s use of the comic-book genre to portray experiences of immigration brings to mind Michael Chabon’s *The Amazing Adventures of Kavalier & Clay* – a much grander and more sophisticated novel: not only do both novels begin with a seventeen-year-old, comic-book-obsessed protagonist named Sammy, but more importantly, they also share the common themes of orphanhood and being an immigrant in a metropolitan city [18, с. 130]. У цій статті назви творів виокремлюються курсивом. 2) *Lorna Dee Cervantes is an award-winning Chicana and Native American poet who has been described by Alurista as “one of the major Chicana poets of the past forty years.” Her published works include three books of poetry, Emplumada (1981), which won the American Book Award, From the Cables of Genocide: Poems on Love and Hunger (1991), and Drive (2006). She has been the recipient of two NEA Fellowships for Poetry. Cervantes’s poetry is known for its emphasis on social justice and for its compelling imagery* [16, с. 28]. У цій статті інформація про автора подається курсивом, а назви творів – подаються звичайним шрифтом.

Інформація про автора твору може бути подана курсивом у вигляді епіграфу, напр., *We are story*

gatherers, no matter who we are or what path we follow. Our first breath is the promise we make to take on our own story, and to accept a place in the story field of earthly life. We gather stories any way we can: across from the fire, at the kitchen table, by telephone, cell phone, Internet, and now texting. In our tribal traditions, those who could tell stories always had a place at the table, and friends wherever they traveled. With Cheyenne Madonna, Eddie Chuculate emerges as an important new talent in his generation of storytellers. The short story is his form. The place: straight out of contemporary Indian country. He’s a journalist of the soul as he investigates the broken-heart nation of Indian men. The epicenter of action is the tenuous meeting place between boyhood and manhood, between fierce need and desire. Chuculate relates a world that is exactly what it is, with no romantic savage junk, and no temporary spiritual life preservers. In the midst of despair there’s a shine of meaning that surfaces, like the miracle of sunrise after an all-night party. – Joy Harjo [10, с. 12].

Крім того, в англомовній проблемній статті, яка представлена на шпальтах спеціалізованих видань, після тексту статті йдуть примітки та література, напр.,

SIDEBAR

I am greatly indebted to Dmitri Nabokov for his most valuable suggestions and comments.

FOOTNOTE

1 Regrettably, the catalogue does not list the publisher and the year of publication. [...]

REFERENCE

Works Cited

Byron, Lord George Gordon. *The Complete Poetical Works*. Cambridge: Riverside P, 1933.

Debreczeny, Paul. *The Other Pushkin. A Study of Alexander Pushkin’s Prose Fiction*. Stanford: Stanford UP, 1983 [...] [19, с. 55].

Таким чином, для формування сприйняття та організації знань про літературні твори, авторський стиль, літературний напрям критики у проблемній статті використовують такі лінгвістичні стратегії: структурування за принципом релевантності, імунізації висловлювань, узагальнення, припущення, порівняння, наведення прикладів, риторич-

них запитань, графічну та інформаційну, які використовуються з метою звернути увагу читачів на подібні риси кількох літературних творів, персонажів; фактологічного підтвердження точки зору критика; досягнення стилістичного ефекту, експресії, що підвищує ефективність вираження ставлення критика до прочитаного; привернути увагу читачів до теми; також вираження різноманітних відтінків аксіологічного модального значення (сумніву, викилику, іронії тощо). Перспективою подальшого дослідження може бути розгляд особливостей реалізації комунікативних тактик і стратегій інших аналітичних літературно-критичних жанрів сучасного англомовного медійного дискурсу, а саме: літературної рецензії та літературного огляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А.Д. Комунікативні стратегії і тактики : проблеми систематики / Белова А.Д. // Мовні і концептуальні картини світу / [відп. ред. О.І. Чередниченко]. – К. : Логос, 2004. – № 10. – С. 11–16. 2. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [монографическое учебное пособие] / Селиванова Е.А. – К. : Фитосоцицентр, 2002. – 336 с. 3. Синдеева Т.И. Речевой жанр “газетная рецензия” и его лингвотекстовые характеристики (на материале английского языка) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Синдеева Татьяна Игоревна. – М., 1984. – 210 с. 4. Труфанова И.В. О разграничении понятий : речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика / Труфанова И.В. // НДВШ : Филологические науки. – М., 2001. – № 3. – С. 56–65. 5. Фролова І.Є. Дискурсивна стратегія як організуючий конституент вербально-соціальної інтеракції / Фролова І.Є. // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи / [гол. ред. Белова А.Д.]. – К. : Логос, 2009. – № 3. – С. 242–249. 6. Шевчук М. Фреймова організація дискурсу проблемної статті / Мирослава Шевчук // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць / [гол. ред. Мартинова Г.І.]. – Черкаси : Брама-Україна, 2009. – Вип. 9. – С. 238–248.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

7. Baerdemaeker R. Performative Patterns in

Hemingway's "Soldier's Home" / Ruben de Baerdemaeker // *The Hemingway Review*. – 10-01-2007. – Vol. 27. – P. 55. 8. Borg R. Working with History, Working with Taboo : A Comparative Review of Two Works of Joyce Criticism / Ruben Borg // *Journal of Modern Literature* (Bloomington). – 01-01-2008. – Vol. 31, Number 2. – P. 149. 9. Finkelstein N. Late Duncan : From Poetry to Scripture / Norman Finkelstein // *Twentieth Century Literature*. – 10-01-2005. – Vol. 51, Number 3. – P. 341. 10. Harjo J. Fiction by Eddie Chuculate / Joy Harjo // *World Literature Today*. – 07-01-2010. – Vol. 84. – P. 12. 11. Harriman L.H. The Russian Betrayal of G. K. Chesterton's The Man Who Was Thursday / Lucas H. Harriman // *Comparative Literature*. – 01-01-2010. – Vol. 62, N. 1. – P. 41. 12. Janus A. In One Ear and Out the Others : Beckett Mahon. Muldoon / Adrienne Janus // *Journal of Modern Literature* (Bloomington). – 01-01-2007. – Vol. 30, Number 2. – P. 180. 13. Jarvis R. Curious Fame : The Literary Relevance of Alexander Mackenzie Reconsidered / Robin Jarvis // *Canadian Literature*. – 07-01-2007. – P. 54. 14. Keenaghan E. Newly Discrepant Engagements : A Review of Three Recent Critical Works in Modernist Postcolonial Studies / Eric Keenaghan // *Journal of Modern Literature* (Bloomington). – 04-01-2006. – Vol. 29, Number 3. – P. 176. 15. Loizeaux E.B. Reading Word, Image, and the Body of the Book : Ted Hughes and Leonard Baskin's Cave Birds / Elizabeth Bergmann Loizeaux // *Twentieth Century Literature*. – 04-01-2004. – Vol. 50, N. 1. – P. 18. 16. Mish J.C. A Conversation with Lorna Dee Cervantes / Jeanetta Calhoun Mish // *World Literature Today*. – 07-01-2010. – Vol. 84. – P. 28. 17. Plotz J. Antisocial Fictions : Mill and the Novel / John Plotz // *Novel (A Forum on Fiction)*. – 04-01-2010. – Vol. 43, N. 1. – P. 38. 18. Shao-Pin L. The Year of Memory and Discovery / Luo Shao-Pin // *Canadian Literature*. – 04-01-2011. – P. 130. 19. Shapiro G. Nabokov and Pellico : Invitation to a Beheading and My Prisons / Gavriel Shapiro // *Comparative Literature*. – 01-01-2010. – Vol. 62, N. 1. – P. 55. 20. Spolsky E. How to Do Things with Novels / Ellen Spolsky // *Twentieth Century Literature*. – 10-01-2007. – Vol. 53, N. 3. – P. 394. 21. Sussman Ch. Time Wandering : Problems of Witnessing in the Romantic-Era Novel / Charlotte Sussman // *Novel (A Forum on Fiction)*. – 04-01-2010. – P. 140.

УДК 811.111:378.147.091.33

МІЖНАРОДНА НАУКОВА ПУБЛІКАЦІЯ: ЕФЕКТИВНА НАЗВА

О.О. Чорновол-Ткаченко, канд. філол. наук (Харків)

Стаття є спробою привернути увагу вчених, які планують надсилати свої наукові доробки до реферованих міжнародних видань, до ролі назви наукової публікації. Стаття містить огляд базових характеристик та функцій назви публікації у межах міжнародного наукового спілкування на сучасному етапі. Результатом лінгводидактичної розвідки є перелік рекомендацій щодо написання ефективної назви наукової публікації.

Ключові слова: вимоги до наукової публікації, ефективність назви наукової публікації, міжнародне рефероване наукове видання, назва наукової публікації, наукова публікація.

Чорновол-Ткаченко О.А. Международная научная публикация: эффективное название. Статья представляет собой попытку привлечь внимание ученых, которые планируют отправлять свои научные результаты в реферируемые международные издания, к роли названия научной публикации. Статья содержит обзор базовых характеристик и функций названия публикации в рамках международного научного общения на современном этапе. Результатом лингводидактического исследования стал перечень рекомендаций к написанию эффективного названия научной публикации.

Ключевые слова: международное реферируемое научное издание, название научной публикации, научная публикация, требования к научной публикации, эффективность названия научной публикации.

Chornovol-Tkachenko O.O. International Scientific Paper: An Effective Title. The article makes an attempt at claiming attention of scientists who are planning to place results of their research in international reviewed scientific periodicals to the role of the scientific paper title. The paper reviews basic characteristics and functions of a scientific paper title in the frames of international scientific communication at present. The linguodidactic research results in a list of guidelines for an effective scientific paper title.

Key words: efficacy of a scientific paper title, international reviewed scientific periodical, requirements to a scientific paper, scientific paper title, scientific paper.

Сучасна спрямованість вітчизняної науково-освітнянської діяльності на підготовку кваліфікованих дослідників, конкурентоспроможних на міжнародному рівні, – це вже не просто тенденція, а абсолютна вимога часу. Але, як це часто буває у періоди змін та трансформацій, між прагненням налагодити конструктивний діалог з науковцями за кордоном та реальними можливостями українських вчених виникають певні розбіжності. Бачимо за мету зробити внесок до вирішення цієї проблеми шляхом надання рекомендацій щодо основних вимог до публікацій англійською мовою статей у зарубіжних реферованих виданнях.

Об'єкт нашого дослідження – вимоги до статей, що подаються до друку у реферованих міжнародних наукових виданнях, а його предмет – назва

наукової публікації як чинник, що робить наукову публікацію успішною.

Запорукою успіху будь-якої діяльності є бачення мети процесу, здатність передбачити кінцевий результат. Пропонуємо поставити собі таке запитання: а навіщо існують наукові публікації? Відповідь, на наш погляд, є однозначною: необхідно розширити знання поза межі того, що відомо науковцям на даний момент. Міжнародні публікації виводять цей процес на міжнародний рівень, на якому найширша читацька аудиторія має можливість ознайомитися з результатами наукової роботи.

Для того, щоб наукова робота була прийнятою до друку у поважному спеціалізованому виданні, вона, безумовно, має бути актуальною, високонауковою, релевантною, логічною та змістовною. Але

при цьому не слід ігнорувати методи та заходи, які роблять текст публікації привабливим, цікавим та оригінальним. Іншими словами, вона має привертати до себе увагу. Аналіз основних засобів досягнення означеної мети складає актуальність нашого дослідження, а також володіє, на наш погляд, високим практичним потенціалом. Матеріалом нашої розвідки ми обрали сучасні наукові публікації з хімії Американського хімічного товариства (American Chemical Society), до складу якого входять близько 60 міжнародних реферованих видань з різноманітних галузей хімії.

Першим кроком до написання наукової статті, яку може бути прийнято до поважних наукових видань, є формулювання назви публікації. Вона має бути простою, привабливою, інтригуючою або навіть провокуючою. Саме на цьому етапі слід відходити від конвенціонального (висловів типу 'investigation of', 'study of', 'novelty', 'highly efficient' тощо) та переходити до креативного (назви, що включають запитання, протиставлення, аналогії тощо). Назва публікації – це щось схоже на успадковане ім'я, на частку її життя [4]. Беручи до уваги велику кількість публікацій, які щорічно друкуються з різних дисциплін, авторам-науковцям необхідно зважати на той факт, що потенційний читач може легко пропустити статтю, просто не звернувши увагу на її назву у загальному змісті журналу або в електронній базі даних. Щоб запобігти цьому, науковцю, який бажає представити результати свого наукового дослідження, необхідно зосередитись на формулюванні назви майбутньої публікації.

Змістовний компонент назви публікації завжди був та лишається пріоритетним. На думку Джона Свейдза та Крістін Фік, ефективна назва наукової публікації мусить:

- 1) віддзеркалювати тематику дослідження;
- 2) містити відомості про масштаб дослідження (при цьому не перебільшувати та не занижати його значущість);
- 3) бути зрозумілою для читачів у певній галузі [5, с. 205].

Формальні вимоги до назви наукової публікації є також важливим чинником її успішності. Розпочнемо з довжини назви. Ряд дослідників вважає, що ефективною можна вважати назву, яка не пе-

ревищує 10-12 слів. Погоджуючись з такою вимогою, зазначимо, що у випадку вузькоспецифічних, високотехнологічних та насичених специфічною термінологією досліджень, цей показник може доходити до 18-20 без втрати ефективності назви. Наведемо приклади назв публікацій, які редакторська колегія Американського хімічного товариства наводить у якості вдалих прикладів у розділі «Вибір редактора» свого офіційного сайту:

- (1) Why Is Uranyl Formohydroxamate Red? (5 слів);
- (2) Student Understanding of Intermolecular Forces: A Multimodal Study (8 слів);
- (3) Lithium Hydrazinidoborane: A Polymorphic Material with Potential for Chemical Hydrogen Storage (11 слів)
- (4) Feasibility of Using Li_2MoO_3 in Constructing Li-Rich High Energy Density Cathode Materials (12 слів);
- (5) Gigantic Optical Nonlinearity: Laser-Induced Change of Dielectric Permittivity of the Order of Unity (13 слів);
- (6) A Non-Cross-Coupling Approach to Arene-bridged Macrocycles: Synthesis, Structure, and Direct, Regioselective Functionalization of a Cycloparaphenylene Fragment (16 слів) [9].

Ще одним способом привернути увагу цільової аудиторії до власної публікації є використання елементу креативності при формулюванні її назви. Багаточисельні приклади назв публікацій доводять, що навіть у такому формалізованому типі дискурсу, як наукова стаття є місце для елементів, що викликають зацікавленість читача:

- (7) Maximizing the Reactivity of Phenolic and Aminic-Trapping Antioxidants: Just Add Nitrogen! [8];
- (8) How Is Diffusion of Neutral and Charged Tracers Related to the Structure and Dynamics of a Room-Temperature Ionic Liquid? Large Deviations from Stokes-Einstein Behavior Explained [11];
- (9) Origins of the Quinolone Class of Antibacterials: An Expanded «Discovery Story» [12];
- (10) Nucleic Acid Therapeutics Using Polyplexes: A Journey of 50 Years (and Beyond) [10].

Як бачимо із наведених вище прикладів, найбільш виразними засобами привернути увагу читача є назви публікацій у формі запитання, а також такі, що використовують алюзії та навіть самоіронію.

Ще декілька десятиріч потому автори були значно більш консервативними у тому, як вони презентували свої надбання читачеві. Так, наприклад, у переважній своїй більшості назви наукових публікацій розпочиналися або містили такі іменники як ‘Investigation’, ‘Demonstration’, ‘Comparison’ та ‘Study’. Сьогодні ж ці слова радше несуть конотацію рутинного наукового дослідження, ніж використовуються для привертання уваги читача. Окрім цього, бажання зробити назву публікації оригінальною призвело до використання небажаних «рекламних трюків» для привертання уваги, а саме слів та виразів ‘Highly Efficient’, ‘Novel’, ‘Green’, ‘One-Pot’, ‘Facile’ та ін., які фактично не мали змістовного підкріплення у тексті статті. Наприклад, приблизно 2000 статей з різних галузей хімії, що було опубліковано у 2013-2014 роках, мали у своїй назві вирази ‘Highly Efficient’ або ‘Enhanced Performance’. Саме тому зараз редактори міжнародних видань вимагають від авторів, які використовують подібні вирази у назві публікації, додаткових пояснень та підтвердження адекватності їх застосування. У якості доказу наявності таких вимог нижче наводимо фрагмент рекомендацій для науковців, які надсилають свої публікації до редакції «Журналу з фізичної хімії»: «The title should be specific, informative, concise, and accurately reflect the scientific content. Keywords in the title assist in effective literature retrieval. The title, authorship, and institutional affiliations should be included on the first page. Avoid using common phrases such as “investigation”, “study,” “demonstration”, or “performance evaluation”, uncommon acronyms, and words such as “First”, “Novel”, “Facile”, and “One-Pot” in the title and abstract» [11].

Синтаксична структура назви публікації також заслуговує на увагу авторів: її структура має бути прозорою та зрозумілою, без зайвих нашарувань. Наприклад, небажаним є багаточисельне використання прийменників ‘of’, ‘to’, ‘from’, що часто спостерігаємо у тих випадках, коли науковець намагається залучити до назви якомога більше ключових слів та термінів, при цьому губиться значення, а назва стає задовгою, нецікавою та неефективною.

Перенасичення назви публікації складною (часто вузькоспецифічною) термінологією або невірне її використання також є поширеною помилкою.

Наприклад, в різних частинах не слід застосовувати терміни, що належать до різних терміносистем (photocatalytic generation of hydrogen in an aqueous solution та a water splitting reaction).

Запорукою успіху публікації у цілому та її назви зокрема є дотримання такого принципу: використовуйте у назві лише ту термінологію та ті визари, які підкріплюються у тексті публікації експериментом або доказовою базою. З обачністю необхідно ставитися до слів ‘superior’, ‘enhanced’, ‘novel’, ‘novice’, ‘first time’ і т. ін. Авторам необхідно зважати на той факт, що зміна напрямку експерименту або використання нової технології дослідження не підпадає під категорію «вперше» в науці, а усі публікації, що друкуються у міжнародних реферованих виданнях, мають презентувати виключно новаційні результати та доробки. Цінність наукової публікації вимірюється її змістом, а не використанням занадто «сильних», провокуючих або рекламуючих слів в її назві. Наявність останніх може свідчити про зверхність або навіть наукову сумнівність статті. Секрет ефективної назви полягає у тому, що вона має у стислій формі містити достатньо інформації, щоб змусити читача-науковця зацікавитись дослідженням та захотіти ознайомитись із повним текстом публікації. Інакше кажучи, назва публікації зберігає роль основного засобу поширення наукової інформації, тому процес її формування може виявитись більш складним, ніж може здаватися на перший погляд, але це того варто.

Беручи до уваги інтердисциплінарність та складність сучасної науки, зауважимо, що більшість досліджень є багатосторонніми та можуть поєднувати різні методики, експерименти, матеріали, теорії та навіть фундаментальні теоретичні засади. Перед науковцем постає завдання: вирішити, про що саме публікація, яка тема та які результати мають відбиватись у її назві. Текст статті може містити декілька вступних абзаців на роз’яснення внутрішньої побудови та методології дослідження, але назва є занадто короткою, щоб надавати пояснення. Цей факт ще раз доводить необхідність ретельної доробки ефективності назви публікації.

З огляду на все зазначене вище, пропонуємо ряд рекомендацій, які, на наш погляд, володіють мето-

дичним потенціалом для створення якщо не ідеальної, то хоча б ефективною назви наукової публікації:

- на першому, підготовчому етапі сконцентруйтесь на іменниках (назви матеріалів, обладнання, явищ) на позначення найсуттєвіших аспектів проведеного дослідження. Запитайте себе об'єктивно, чи потребує назва використання прикметників, щоб зробити її більш привабливою. При цьому уникайте недоречних описативних елементів, єдиною функцією яких є рекламування або прикрашання назви;
- переконайтесь, що назва публікації не містить граматичних або лексичних помилок. У разі виникнення сумнівів краще проконсультуватись із спеціалістом у галузі іноземних мов. Наявність навіть однієї помилки у назві може призвести до того, що читачі не зможуть сприймати статтю серйозно або взагалі не матимуть бажання читати її;
- якщо Ви не можете вкластися у 20 слів при формулюванні назви публікації, можливо, це відбувається через те, що Ви недостатньо чітко уявляєте собі, що є пріоритетним у дослідженні. Неможливість надати статті стисло продуктивну назву є ознакою того, що науковій доробці бракує зв'язності або того, що в її основу не покладено провідну тему. У будь-якому разі досліднику бажано переробити основний текст майбутньої публікації з метою створення цілісної та логічної концепції;
- якщо назва публікації містить слова та словосполучення на зразок 'highly efficient', 'green', 'improved', Ви маєте переконатися, що у тексті роботи міститься фактичне (теоретичне або імпіричне) підтвердження того, що дослідження є високоефективним, його доробки – корисними для збереження оточуючого середовища, а методи – вдосконаленими у порівнянні з тими, що використовувались вченими раніше (при цьому надається детальний огляд наукової літератури для того, щоб читач міг здійснити порівняння);
- бажано уникати використання слів 'superior', 'unique' та 'enhanced' у назві публікації, бо вони містять сильний оцінний компонент змісту та неодмінно викликають у читача сумніви щодо науковості дослідження. Якщо дослідження і справді є унікальним або видатним, то про це свідчитиме опис його результатів або якісно прописана вступна частина, яка містить об'єктивне та обгрунтоване порівняння з попередніми роботами у конкретній галузі науки. Окрім цього, слово 'enhanced' може асоціюватись у читача з пошаговим, інкрементним типом дослідження, який не є особливо цікавим для читачького загалу;
- слова 'first' та 'novel' у назві публікації є пустими (із стертим лексичним значенням), а тому непотрібними. У читача може з'явитися уявлення про те, що Ваше дослідження містить новітні дані або розуміння проблемного питання. Якщо ж Ваші погляди не є революційними, то такі слова лише ускладнюють розуміння публікації у цілому;
- іншою типовою помилкою є формулювання назви, яка схожа на детальний перелік потенційних сфер використання результатів дослідження. Очевидно, що такій роботі бракує розвитку ідей. У читача може з'явитись уявлення про те, що дослідження є набором перелічених гіпотетичних аплікацій його результатів та не містить корисних або принципово важливих доробок;
- з обережністю необхідно ставитися до використання аббревіатур та акронімів у назві публікації. З них обирають виключно такі, що є зрозумілими широкому колу читачів-спеціалістів у певній науковій галузі, тобто вони не можуть бути вузькоспецифічними або такими, що нещодавно з'явилися у практиці наукового спілкування. Це може призвести до ускладнення розуміння назви і роботи у цілому.

Як це не дивно, запобігти небажаним помилкам при остаточному формулюванні назви публікації можна досить простим шляхом: запишіть декілька (3-5) її варіантів та надайте їх своїм колегам, щоб вони обрали найбільш влучний. Із допомогою простої більшості можна обрати ефективний варіант.

Підсумовуючи сказане вище, вважаємо за потрібне наголосити на тому, що хоча науковий дискурс завжди був і залишається одним з найбільш традиційних та сталих різновидів інституціонального дискурсу, сучасний діалог між науковцями

на міжнародному рівні зазнає суттєвих змін та рухається у напрямку спрощення, демократизації та креативності. Ці процеси стосуються формулювання назви наукової публікації як ефективного засобу привертання уваги читача, у якого з'явиться бажання ознайомитись з повним текстом роботи. При цьому редакційні колеги реферованих зарубіжних періодичних наукових видань суттєво змінили вимоги до публікацій у цілому та до їх назв зокрема. Розуміння цих тенденцій сучасними науковцями є запорукою їх успіху, а саме надасть їм широкі можливості бути почутими всесвітньою спільнотою дослідників.

Перспективою нашого дослідження вважаємо розробку аналогічних лінгводидактичних рекомендацій з написання резюме до наукової статті англійською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bem D.J. Writing the empirical journal article / D.J. Bem // *The Complete Academic Guide for the Beginning Social Scientist*. – New York : Random House, 1987. – P. 171-201.
2. Fathala M. A Practical Guide for Health Researchers [Electronic resource] / M. Fathala. – 2011. – Access mode : <http://www.emro.who.int/dsaf/dsa237.pdf>.
3. Kamat P. How to Make Your Next Paper Scientifically Effective / P. Kamat, G.C. Schatz [Electronic resource] // *The Journal of Physical Chemistry Letters*. – 2013. – Access mode : <http://pubs.acs.org/doi/pdf/10.1021/jz4006916>
4. Kamat P. What's in a Name? / P. Kamat, G.C. Schatz [Electronic resource] // *The Journal of Physical Chemistry Letters*. – 2014. – Access mode : <http://pubs.acs.org/doi/pdf/10.1021/jz5014888>
5. Swales J. M. *Academic Writing for Graduate Students: A Course for Nonnative Speakers of English* / J.M. Swales, C. B. Feak. – Ann Arbor : University of Michigan Press, 1994. – 432 p.
6. Swales J.M. *English in Today's Research World: A Writing Guide* / J.M. Swales, C.B. Feak. – Ann Arbor : University of Michigan Press, 1994. – 293 p.
7. Yakhontova T. Titles of conference presentations abstracts: A cross-cultural perspective / T. Yakhontova // *The Language of Conferencing*. – Frankfurt am Main: Peter Lang, 2002. – P. 277-300.

ДЖЕРЕЛА

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. Accounts of Chemical Research [Electronic resource]. – 2015. – Access mode : <http://pubs.acs.org/journal/achre4>
9. ACS Publications. Editors' Choice [Electronic resource]. – 2015. – Access mode : <http://pubs.acs.org/editorschoice/>
10. Chemical Reviews [Electronic resource]. – 2015. – Access mode: <http://pubs.acs.org/journal/chcrey>
11. Information for Authors of Papers // *the Journal of Physical Chemistry Letters* [Electronic resource]. – 2015. – Access mode : http://pubs.acs.org/paragonplus/submission/jpchax/jpcled_authguide.pdf
12. Journal of Medicinal Chemistry [Electronic resource]. – 2015. – Access mode : <http://pubs.acs.org/toc/jmcmr/0/0>
13. The Journal of Physical Chemistry [Electronic resource]. – 2015. – Access mode: <http://pubs.acs.org/toc/jpcbfbk/0/0>

УДК 811.112.2'42

НІМЕЦЬКОМОВНА МАКСИМА ТА ЇЇ ПОРІВНЯЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗІ СПОРІДНЕНИМИ МІКРОТЕКСТАМИ

Т.А. Смоляна (Харків)

В статті розглядається історія максими (різновиду афоризму), мікротексту, її приналежність як до фразеологічного, так і до пареміологічного фондів, надано визначення, виокремлено та наведено порівняльні характеристики із спорідненими одиницями, а саме сентенціями, хрїями, гномами, афоризмами тощо.

Ключові слова: апофегма, афоризм, гнома, максима, пареміологія, сентенція, фразеологія, хрїя.

Смоляная Т.А. **Немецкоязычная максима и ее сравнительные характеристики с родственными микротекстами.** В статье рассматривается история максимы (разновидности афоризма), микротекста, ее принадлежность как к фразеологическому, так и к пареміологическому фондам, дано ее определение, выделены и приведены сравнительные характеристики с однородными единицами, а именно сентенциями, хрїями, гномами, афоризмами и т.д.

Ключевые слова: апофегма, афоризм, гнома, максима, пареміологія, сентенція, фразеологія, хрїя.

Smolyana T.A. **German maxim and its comparative features with related microtexts.** The article analyses the history of maxim (variation of aphorism) microtext, as a part of parasitological and paremiological founds. The definition of maxim is given, comparative features with similar units such as chreias, gnomes and sentences are distinguished and indicated.

Key words: apothegm, aphorism, gnome, maxim, paremiology, phraseology, sentence, chreia.

Початок 70-х років минулого століття був відзначений виникненням трьох незалежних підходів до афоризмів: 1. афоризмів як одиниць фразеологічної системи мови, *фразеологічний* погляд на афоризм (заснований С.Г. Гавриним); 2. афоризмів як одиниць *пареміологічного* фонду мови, отримавший визнання завдяки лінгвістичному осмисленню афоризма у термінах структурної пареміології (заснований Г.В. Пермяковим); 3. афоризмів як одиниць особливого «афористичного» рівня мови при описанні її національно-культурної семантики, лінгвокраїзнавча теорія афоризму (запропонована Є.М. Верещагіним та В.Г. Костома-

ровим). Саме у рамках останнього підходу була сформульована думка про беззаперечний пріоритет саме лінгвістичного вивчення афоризмів, широко відомих у соціумі та розповсюджених у мовленні.

Лінгвістичне вивчення афоризму (як сталого у мовленні висловлення, так і мовленнєвого твору, мікротексту), котре не можна ототожнювати ні з загальною афористикою (на перетині філології, філософії та фольклористики), ні з афористикою як спеціальним розділом філології (на перетині лінгвістики, історичної поезики та теоретичної поезики) [3, с. 14].

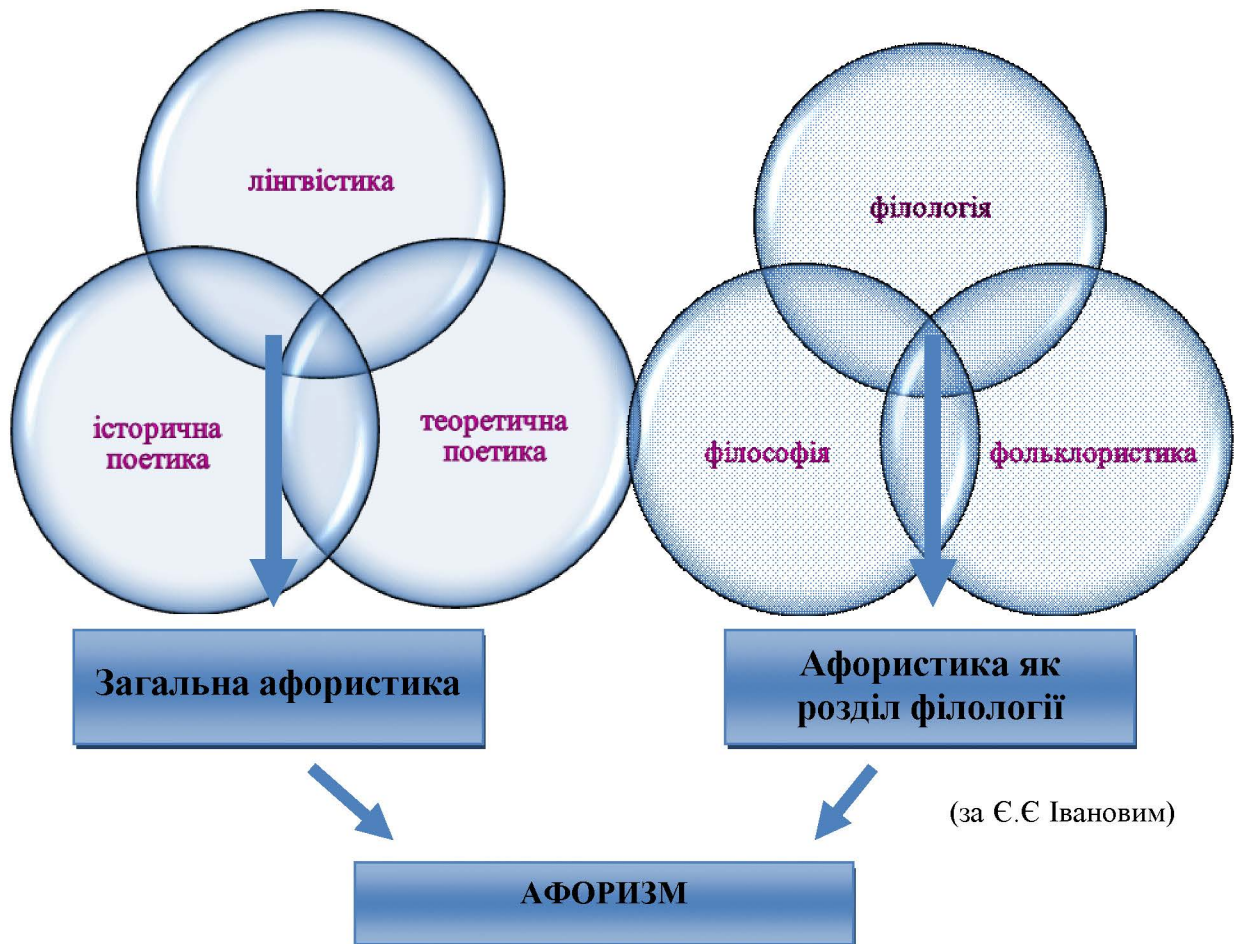

Рис. 1. Афористика як об'єкт різних дисциплін

Афоризм за своєю структурою та засобам функціонування є складним мовним об'єктом: мікротекстом, мовленнєвим твором, рекурентним висловленням, сталим висловом, прецедентним текстом, паремією, художнім текстом тощо, і тому виступає предметом дослідження декількох лінгвістичних дисциплін / піддисциплін. Існуюча концептуальна та методологічна строкатість у класифікації афоризму як власне лінгвістичного об'єкту свідчить про невизначеність основних понять та різних позицій дослідників. Відсутність власне лінгвістичної теорії афоризму слугувала причиною того, що афоризми – прецедентні тексти (перш за все з числа прислів'їв та приказок) – стали систематично вивчатися лінгвістами з середини ХІХ століття, а з розвитком фразеології як лінгвістичної дисципліни стали розглядатися у якості власне мовних феноменів за межами лінгвістики.

У рамках структурної пареміології [там само] Г.Л. Пермяковим було висунуто важливе положення про безумовну приналежність афоризмів-паремій мові безвідносно їх можливого визначення як елементів інших семіотичних систем: «тройка природа прислів'їв та приказок потребує також троякого підходу до них – як до явища мови, явища мислення та явища фольклору» [3]. Але дослідник взагалі ігнорує існування літературних афоризмів, вказуючи, що прислів'я, котрі не мають переносного змісту слід називати народними афоризмами, або просто афоризмами [5]. Не погоджуємося з цим твердженням, оскільки прислів'я та афоризм мають низку відмінностей. Суперечливість поглядів на афористику, відсутність класифікації цих одиниць та їх різновидів сприяють необхідності детального їх вивчення та систематизації. Об'єктом нашого дослідження є максима, різно-

вид афоризму, котрий поряд із сентенціями, хрїями, апофегмами тощо є малодослідженим та має свою функціональну вагомість як окремий різновид афоризму. Предметом дослідження є диференціальні характеристики німецькомовної максими як одного з різновидів афоризму. Метою є систематизація та виокремлення загальних характеристик афоризму, максими, сентенції, хрїї, гноми, апофегми, встановлення критеріїв відмінності максими від інших видів афористичних висловлень. Матеріалом дослідження слугують німецькомовні максими Нового Заповіту, максими Й.В. Гете та Г. Ліхтенберга загальною кількістю 2603 одиниць. Актуальність дослідження визначена ідеєю екзистенційної форми мови як продукту людської діяльності, призначеного для потреб людини посередника спілкування, засобу зберігання досвіду, знань, культури. Саме ці чинники і містять в собі німецькомовна максима як один з вербальних регуляторів людської поведінки в соціумі.

Афоризм та максима

Визначення слова «афоризм» відоме ще з давніх часів. Спочатку це слово було назвою медичного трактату Гіппократа, потім почало вживатись у античній літературі (гнома). Але німецькі дослідники (Ф. Шальк, П. Реквадт) доводять, що окрім медичного терміну, це слова ще в ті часи позначало сентенцію, гному, мудре висловлення. Після XIII століття афоризми почали зустрічатись у філософії, політиці, юриспруденції, природничих науках. Пізніше слово «афоризм» впроваджувалось у вжиток у різних країнах. У французькій літературній мові використовується саме слово «максима», а «афоризм» вживається лише в сфері медицини. В англійській мові спостерігаються коливання між словами «афоризм» та «максима». Але спочатку це були судження моралістичного порядку, про що свідчать такі джерела, як книга Б. Грасіана (1642), де були опубліковані правила життєвої мудрості. Розширення тематики слугувало підставою появи афоризмів не лише у звичній для висловлень області моралістики [3, с. 177]. Згодом термін перейшов і у літературознавство. Дослідники стверджують, що з початку XIX століття і до теперішнього часу «афоризм» у вітчизняній практиці вживається виключно у літературному розумінні, а однорідні йому терміни «апофегма», «максима»,

«сентенція» тощо майже не вживаються і є його різновидами.

Афоризмом ми називаємо дотепну мініатюру, висловлення, інколи парадоксальне, але завжди влучне, яке відкриває незвичайну сторону звичайного [2, с. 52]. Для афоризму як окремого жанру характерні такі ознаки: 1) глибина та оригінальність думки, у котрій виявляється індивідуальність автора; 2) узагальненість судження, котре сприяє глибині та істинності думки; 3) стислість, котра поглиблює зміст афоризму і спрямована на краще його запам'ятовування та підвищення прагматичного ефекту; 4) чіткість, відточеність, виразність думки; 5) закінченість, смислова завершеність; б) естетична завершеність, художність, поєднання мудрості та краси. Афоризму має бути властива парадоксальність, він, як правило, суперечить загальноприйнятій думці, має бути неочікуваним, незвичайним та впливати цими властивостями на свідомість читача/адресата. Для афоризму не обов'язкові закони логіки, афоризм – індивідуалістичний, це особиста думка, яка розрахована на приголомшливий ефект. Афоризм часто ставить під сумнів якийсь досвід, максима ж – навпаки, констатує істинність судження, потребу виконання/невиконання певної дії.

Максима є різновидом афоризму, який позначає загальний життєвий закон. Максима не прагне до надзвичайного прагматичного ефекту, вона не ставить під сумнів, не містить парадоксів, оскільки максима є правилом, моралістичним висловленням, нормою поведінки. Класифікація афоризму за тематичним критерієм є досить різноманітною, вважаємо саме максиму першоджерелом розвитку афоризму, саме завдяки цьому різновиду почався розвиток афоризму у сьогоdnішньому його розумінні та загальному визначенні.

Максими, які ми досліджуємо, а саме максими Нового заповіту, не є особистою думкою апостолів, а багатовіковим спостереженням, істиною, вони не прагнуть перлокутивного ефекту, а регулюють норму поведінки у суспільстві, це правила, котрими люди повинні керуватись у своїх вчинках. Афоризм, на відміну від максими, не являє собою синтез людської мудрості, не впливає на свідомість глибинною правдою, всебічним осмисленням явища. Тематика афоризмів досить широка (прикла-

ди 1-3), максима ж має морально-етичну спрямованість (приклади 4-5).

- (1) *Ein edles Beispiel macht die schweren Taten leicht.*
- (2) *Nur wer sich selbst verbrennt, wird den Menschen ewig wandernde Flamme.*
- (3) *Gute Farben färben nicht ab. Gute Beispiele leider auch nicht.*
- (4) *Gott ist Geist, und die ihn anbeten, müssen in Geist und Wahrheit anbeten.*
- (5) *Seht zu und hütet euch vor aller Habsucht! Denn auch wenn jemand Überfluss hat, besteht sein Leben nicht aus seiner Habe.*

Максима та сентенція

Оскільки межі афоризму як жанру розмиті, дослідники виокремлюють сентенції як один із видів афоризмів. До розряду сентенцій відносять незалежні літературні висловлення конкретного автора. У нашому дослідженні ми будемо класифікувати максиму як різновид афоризму, а не сентенції. Г.Г. Садовою запропонована потрібна класифікація сентенцій: у граматичному, логіко-семантичному та стилістико-функціональному аспектах. Автор виокремлює (за ознакою відправника повідомлення) сентенцію у функції характеризації та суб'єктивно-пізнавальній і сентенцію у функції переконання та висловлення авторського світогляду) [7]. Дотримуємося визначення М.Л. Гаспарова, розуміючи сентенцію як різновид афоризму, коротке загальне висловлення, переважно морального характеру, у спонукальній чи розповідній формі. При посиленні філософського змісту сентенція походить на гному, дидактичного – на максиму, а якщо вона буде вписана у конкретну ситуацію, то стане апофегмою або хрією [1, с. 165]. Деякі дослідники стверджують, що максима є моралістичним за змістом різновидом сентенції, різновидом апофегми. Ю.М. Нікіфорова та інші дослідники пишуть про відомість автора у сентенції, мова йде саме про цитату зі зв'язного тексту. Але це, на нашу думку, не може бути відправним та відмінним критерієм визначення, оскільки автор максими та афоризму майже завжди відомий, або ми відчуваємо печатку авторства (ептонім за визначенням Л.П. Дядечко, Н.А. Оніщенко). І максима, і сентенція, і афоризм цитуються без контексту, тож ознака зв'язного тексту не є релевантною

для визначення цих термінів. Якщо сентенція вживається достатньо часто та її зміст має узагальнений характер, то вона може перейти до розряду прислів'їв. В такому випадку походження подібного прислів'я буде відоме, що не є відмінною рисою більшості прислів'їв [2; 4]. Сентенціям властивий декларативний характер:

- (6) *Der Axt im Haus erspart den Zimmermann.*
- (7) *Der Appetit kommt beim Essen.*
- (8) *Alles verstehen heißt alles verzeihen.*
- (9) *Zwei Seelen wohnen, ach, in meinem Brust.*
- (10) *Der Starke ist am mächtigsten allein.*
- (11) *Sein Schicksal schafft sich selbst der Mann.*
- (12) *Alle Räder stehen still, wenn dein starker Arm es will.*
- (13) *Dem Mimen flicht die Nachtwelt keine Kränze.*

Німецькомовна максима може мати як експліцитно, так і імпліцитно виражений директивний характер (приклади 14-17). Сентенціям властивий декларативний характер:

- (14) *Du sollst nicht stehlen.*
- (15) *Du sollst nicht Ehe brechen.*
- (16) *Ihre vielen Sünden sind vergeben, denn sie hat viel geliebt: wem aber wenig vergeben wird, der liebt wenig.*
- (17) *Wer Ohren hat zu hören, der höre.*

Оскільки вони не є взаємовиключними, вважаємо доцільним розподілити декларативи на одиниці з експліцитним та імпліцитним директивним змістом.

Тож сентенція є певним філософським спостереженням, а максима є правилом поведінки, логічним або етичним принципом, котрим людина керується у своїх вчинках.

Як зазначено вище, чіткої межі не існує, одне й те саме висловлення може бути розглянуто і як максима, і як сентенція (за умови імпліцитного директивного характеру). Вважаємо критерій «повчальність» віднести до сентенцій, а «норма поведінки» / «мораль» + «повчальність» віднести до максим.

Максима та гнома, хрія, апофегма

Поряд з вище зазначеними різновидами афоризмів (максима, сентенція) вчені виокремлюють також хрію, апофегму та гному. Найбільш розповсюдженою є класифікація за генолого-семантичними відмінностями.

Гнома – узагальнення дійсності у вигляді повчальних за значенням висловлень, як правило, віршованих та анонімних, або сказаних від імені свого автора [3, с. 217]. Є.Є. Іванов ставить знак тотожності між сентенцією та гномою. М.Л. Гаспаров називає її «безособовою сентенцією», котра займає проміжне положення між безіменним прислів'ям та індивідуалізованим авторським афоризмом [там само, с. 217], висловленням повчально-філософського змісту [1, с. 165]. У античній літературі вона могла входити до складу хрії. Гнома не стала жанровим визначенням, хоча схожі форми дидактичної поезії відомі у європейській літературі (наприклад Й.В. Гете) [там само, с. 165]. Слід сказати, що у випадку віршованості, яку спостерігаємо із визначення, не можна ототожнювати гному ні з сентенцією, ні з максимою, оскільки автор останніх майже завжди відомий та взагалі не спостерігається рими.

(18) *O weh der großen Babylon!*

*Herr, tilge sie von deiner Erden,
Laß sie im Pfuhl gebraten werden,
Und, Herr, dann gib uns ihren Thron.*

Хрія – висловлення, в котрому узагальнення дійсності неможливо відділити від тієї життєвої ситуації, котра «спровокувала» його появу, коротка, стисла передача міркування. Хрію розглядають як короткий анекдот, побудований навколо повчального афоризму або вчинку великої людини [там само, с. 165]. Для хрії типова передача прямої або непрямої мови.

(19) *...Isokrates sagt, die Wurzel der Bildung sei bitter; ihre Früchte aber seien süß.*

З прикладу бачимо, що хрія – це афоризм, поєднаний із ситуацією. Друга частина наведеного прикладу (передача думки) є сентенцією.

(20) *Mose aber erzitterte und wagte nicht, es zu betrachten. Der Herr aber sprach zu ihm: „Löse die Sandale von deinen Füßen, denn der Ort, auf dem du stehst, ist heiliges Land“.*

(21) *An dem letzten und dem großen Tag des Festes aber stand Jesus und rief und sprach: Wenn jemand dürstet, so komme zu mir und trinke!*

У вище наведених прикладах (20, 21) пряма мова є афоризмом, а саме максимою. Тож можна зробити висновок з визначення та з нашого практичного матеріалу, що відмінністю максими від хрії

є лише наявність уведення прямої мови, тобто наявність мовця (референта), а також конкретна ситуація. Фактор анекдотичності/гумористичності не вважаємо провідним.

(22) *An dem letzten und dem großen Tag des Festes aber stand Jesus und rief und sprach: Wenn jemand dürstet, so komme zu mir und trinke! – хрія*

(23) *Wenn jemand dürstet, so komme zu mir und trinke! – максима*

Апофегма – афористичні висловлення, котрі експліцитно приписуються певному автору («вкладені в уста конкретної особи»), як правило, відомої історичної особистості, базуючись на наявності текстологічних джерел, або за плітками [там само, с. 217]. Апофегмою є моральні та інші поради, котрі висловлені у формі звернення до співрозмовника [там само, с. 215].

На наш погляд, досить складно відрізнити апофегму від хрії, оскільки в обох висловленнях визначення наголошує наявність прямої мови.

Німецький дослідник Ф. Додель дотримується іншої думки щодо апофегми. «Занадто часто зустрічаємо такі типові для апофегми одиничні висловлення та анекдоти, котрі посилаються на певний досвід» [9, с. 24]. «Якщо придивитися до літературної форми, з якою зустрічаємось у апофегмі, то зовнішня форма відповідає внутрішній. Слід наголосити, що у тексті безпосередньо есплікується досвід» [там само, с. 24].

(24) *Wir brauchen nichts als einen wachsamem Sinn.*

(25) *Unser Werk ist Holz verbrennen.*

Для нашого дослідження релевантним є визначення Є.Є. Іванова, вважаємо апофегму афористичним висловленням, з повчальним/декларативним змістом. Відправним критерієм відмінності від хрії (вони обидві мають пряму мову) вважати мемо ситуативність, котра типова для хрії і не характерна для апофегми. Слід наголосити про спільні риси з максимою. Пряма мова у складі апофегми, якщо вона розглянута як окреме висловлення та містить моралістичні / повчальні ознаки, є максимою.

(26) *Dies ist der Mose, der zu den Söhnen Israels sprach: „Einen Propheten wie mich wird euch Gott aus den Brüdern erwecken“.*

Таким чином, максима, сентенція, гнома, апофегма та хрія є різновидами афоризму. Дослідники вважають гному, хрію та апофегму історичними різновидами афоризму. Максима та сентенція займають проміжний статус між прислів'ям та афоризмом, та позначають коротко сформульований практичний досвід та загальний життєвий закон та принцип поведінки, відповідно. Перспективою дослідження є аналіз та порівняли характеристики максими з прислів'ями та велеризмами, їх функціонування у пареміологічному фонді, оскільки максима має вагому низку схожих ознак із прислів'ям та велеризмом і за певних умов може розглядатися і у пареміологічному фонді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаспаров М.Л. Афоризм. Гнома. Максима. Сентенція. Хрія / М.Л. Гаспаров // Языковая природа афоризма. Очерки и извлечения : пособие / сост., общ. ред., предсл. и вступ. ст. Е.Е. Иванова; пер. с бел. Е.Е. Иванова, С.Ф. Ивановой. – Могилев : МГУ им. А.А. Кулешова, 2001. – С. 164–165.
2. Дядечко Л.П. Крылатые слова как объект лингвистического описания: история и современность / Л.П. Дядечко. – К. : Изд-во Киев. ун-та, 2002. – 293 с.
3. Иванов Е.Е. Из истории изучения языковой природы афоризма (XIX – первая половина XX вв.) / Е.Е. Иванов / Языковая природа афоризма. Очерки и извлечения : пособие / сост., общ. ред., предсл. и вступ. ст. Е.Е. Иванова; пер. с бел. Е.Е. Иванова, С.Ф. Ивановой. – Могилев : МГУ им. А.А. Кулешова, 2001. – С. 440 с.
4. Оніщенко Н.А. Ептоніми як засіб формування комунікативної компетенції: когнітивно-дискурсивний підхід / Н.А. Оніщенко // Сучасні фундаментальні теорії та інноваційні практики навчання іноземної мови у вузі : кол. монографія ; під ред. В.Г. Пасинок. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. – С. 191–218.
5. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремологии / Г.Л. Пермяков. – М. : Наука, 1988. – 237 с.
6. Рехлова О.А. К вопросу определения афоризма в современной российской филологии / О.А. Рехлова // Вестник КГТУ. Вып. 41 : Культура и образование. – Красноярск, 2006. – С. 184–187.
7. Садовая Г.Г. Языковая природа и стилистические функции сентенции (на материале английского языка) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук / Г.Г. Садовая. – М., 1976. – 23 с.
8. Эстетика. Теория литературы. Энциклопедический словарь терминов. – Астрель : АСТ, 2003. – 576 с.
9. Dodel F. Das Sitzen der Wüstenvater: eine Untersuchung anhand der Apophthegmata Patrum / F. Dodel. – Freiburg, Schweiz : Univ.-Verl., 1997. – 87 S.
10. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Tübingen : Narr, 1997. – 299 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

9. Das Neue Testament [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gott-und-christus.de/download/GreberNTs>
10. Goethe J.W. Maximen und Reflexionen [Електронний ресурс] / J.W. Goethe. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url>

УДК 811.111'42

**ПРЕЦЕДЕНТНЕ ІМ'Я ЯК ЗАСІБ АКТУАЛІЗАЦІЇ
ДІАЛОГІЧНИХ ВІДНОШЕНЬ
У БРИТАНСЬКІЙ ФОЛЬКЛОРНІЙ П'ЕСІ**

І.С. Холмогорцева (Харків)

У статті розглядається шляхи інтеграції прецедентного імені під час актуалізації діалогічних відношень між індивідом і культурно-історичною спадщиною на матеріалі текстів британської фольклорної п'єси. Визначено, що прецедентні імена виступають засобом вираження одночасно змістовно-актуальної і змістовно-контекстуальної інформації. Джерела прецедентності класифікуються як антропоніми із значенням історичних особистостей, міфологічних, фольклорних, біблійних персонажів.

Ключові слова: антропоніми, британська фольклорна п'єса, діалогічні відношення, прецедентне ім'я.

Холмогорцева И.С. Прецедентное имя как способ актуализации диалогических отношений в британской фольклорной пьесе. В статье рассматривается пути интеграции прецедентного имени во время актуализации диалогических отношений между индивидом и культурно-историческим наследием на материале текстов британской фольклорной пьесы. Определено, что прецедентные имена выступают способом выражения содержательно-актуальной и содержательно-контекстуальной информации. Источники прецедентности классифицируются как антропонимы, имеющие значение исторических личностей, мифологических, фольклорных, библейских персонажей.

Ключевые слова: антропоним, британская фольклорная пьеса, диалогические отношения, прецедентное имя.

Kholmogortseva I.S. The Precedent Name as a Means of Actualization of Dialogical Relations in the British Folk Play. The article deals with the ways of the precedent name inclusions in actualizing dialogical relations between an individual and his/ her cultural and historical heritage on the material of the texts of the British folk play. The precedent name is specified to be the means of expression of meaningful-actual and meaningful-contextual information. The precedence sources are classified into anthroponyms having the meaning of historical personalities, mythological, folklore and Bible characters.

Key words: anthroponym, British folk play, dialogical relations, precedent name.

Напередодні 120-річчя від дня народження М.М. Бахтіна, якого справедливо називають великим мислителем 20 сторіччя, і який багато в чому випередив свій час і виявив велику кількість закономірностей діалогу культур, особливо актуально постають студії діалогічних відношень, які сам М.М. Бахтін описував як «не просто «один з» прояв буття людей, а явище, що пронизує всю людську мову (і свідомість), всі відношення і прояви людського життя, все, що має смисл і значення» [1, с. 434]. Отже, діалогічні відношення є невід'ємною складовою існування людини у соціумі, адже діалогічність реалізується не тільки як безпосереднє спілкування двох індивідів, але й як по-

леміка людини із своїм власним або/ і культурно-історичним досвідом усього суспільства. Ми трактуємо такий «діалог» у широкому смислі як той, що має гносеологічне значення (становлення індивіда у певній національній групі), і у вузькому – як механізм пошуку і співвідношення вже існуючих смислів для формування власного висловлення. Одним із засобів кодування і збереження інформації є прецедентне ім'я (далі – ПІ), яке у сучасній лінгвістиці розглядається як найбільш яскравий прояв прецедентності [3, 11]. Саме ПІ мають великий потенціал експресивності, оскільки викликають асоціацію не тільки із заданим персонажем або образом, але й реалізують відсилку свідомості

реципієнта до всього твору. Одночасно референтом ПІ може виступати ім'я, яке не належить до художнього твору. З метою запобігання плутанини ми розділяємо ПІ як те, що є діалогічною відсилкою на текст, і ПІ ситуації, референтом якої є реальний суб'єкт і комунікативна ситуація, що з ним пов'язана.

Використання ПІ як засобу вербалізації діалогу індивіда із своєю культурно-історичною спадщиною простежується у фольклорних творах [5; 10]. Фольклорні сюжети, образи і ситуації, які характеризуються національно-специфічним оформленням, відтворюються від покоління до покоління, інтерпретуються народом, що робить їх унікальним джерелом збереження прецедентної інформації, яка є релевантною для всієї національно-культурної спільноти.

Таким чином, актуальність роботи визначається інтересом сучасної лінгвістики до ролі прецедентного імені в діалогічних відношеннях як між індивідами, так і між індивідом та його культурно-історичною спадщиною. Цей факт зумовив вибір об'єкта дослідження – британської фольклорної п'єси (далі – БФП), яка визначається як ритуальний драматичний твір у формі римованого полілогу із заданою тематикою та сталим складом персонажів. БФП є гібридним утворенням завдяки поєднанню жанрів – драми і лірики та жанрових форм – трагедії та комедії, і характеризується сталою композицією: інтродуктивний блок, комплікативні блоки «Битва» і «Чудове зцілення», завершальний блок (терміни «інтродуктивний», «комплікативний» уведені В.О. Самохіною [10, с. 277]). Предметом наукової розвідки є реалізація діалогічних відношень через прецедентне ім'я. Мета роботи полягає у виявленні ролі прецедентного імені у формуванні «діалогу» людина – соціум та у класифікації прецедентних імен британської фольклорної п'єси за джерелом впливу.

Прецедентне ім'я у текстах БФП виражено антропонімами, які можна класифікувати так:

- імена історичних особистостей,
- імена міфологічних і фольклорних персонажів,
- імена біблійних персонажів.

Розглянемо шляхи інтеграції ПІ у британській фольклорній п'єсі:

а) *Історичні постаті* представлені у текстах БФП як королі і політики, наприклад:

Приклад 1:

"Here am I, Oliver Cromwell, as you may suppose, I conquered many nations wid me copper nose [5, с. 585].

Антропонім *Oliver Cromwell* асоціюється із Англійською революцією, а про його потенціал як ПІ свідчить його згадування у 4,7 % БФП. Використання ПІ виконує алузивну функцію, оскільки пов'язане із історичною фігурою англійського державного політичного діяча та військового, що зробив великий внесок у історію країни. ПІ дублюється за допомогою використання антономазійного словосполучення *copper nose*, яке є відомим прізвиськом О. Кромвелля (поряд з *Ruby Nose, Nosey*) і описує його зовнішність [12].

б) Значне навантаження як ПІ мають антропоніми, що описують *фольклорні і міфологічні персоналії*. Поряд з головною дієвою особою БФП, *Saint George*, який є покровителем Англії, зустрічаються постаті, що мають те ж саме значення для інших частин Великої Британії. Розглянемо приклад:

Приклад 2:

*The top o' the ' mornin' to yes all!
I'm St. Patrick of Ould Ireland,
And whin unto that land I wint,
'Twas a beautiful, but dire land.
'Twas filled with sarpints, toads, an' frogs,
An' all sorts ov ugly varmin,
I chased thim over hills an' bogs,
Wi' me pray'rs an' shillellah-sarmin* [7].

У прикладі показано, що елементи традиції комбінуються, завдяки чому драматичний фольклорний текст набуває сакрального характеру. Для англійської нації образи покровителів Великої Британії мають значення захисників не тільки церковного, але й соціально-політичного положення країни, при цьому вони набувають характеристик типових представників певної частини країни. Вимова Св. Патрика (зустрічається у 8,6 % БФП) характеризується наявністю специфічних фонетичних рис ірландця – диереза (викидання звуку або складу, що пояснюється зручністю вимови в результаті асиміляції або дисиміляції [9, с. 64]) (*o' the ' mornin' , 'Twas, An' , Wi' me pray'rs an'*), просування голосних уперед – [e] → [i] (*went – wint*), просування

голосних назад – [ə:] → [ɑ:] (*serpent* – *sarpint*). Інші зміни, що не належать до особливостей ірландського варіанту англійської мови, що були виділені [7], очевидно спрямовані на створення комічного ефекту, наприклад, рима *varmin* – *sarmin*, яка утворилася від слів *varmint* (шолопай) і *sarment* (лоза), реалізує причинно-наслідковий зв'язок, що приводить до гумористичного ефекту.

Міфологічні персонажі можуть також створюватися іншими лінгвокультурними спільнотами, не англійською, однак у цьому випадку вони одночасно є прецедентними для всього людства.

Приклад 3:

(After this skillful administration, Hector leapt from the stage upon his legs – cut a few capers – made a saraband, and was carried off in triumph – This event concluded the variegated performance) [1, с. 262].

Наведений уривок є «авторською» мовою виконавця. По відношенню до тексту безпосередньо БФП він є коментарієм дії, а отже і перебуває у діалогічних відношеннях із фольклорним текстом (метатекстульний зв'язок). Окрім того, уривок виконує інформативну функцію і дозволяє реципієнту зрозуміти, хто є діючими особами – *Hector* і *Achilles*. Ім'я останнього є імпліцитною інформацією, яку реципієнт повинен вивести, базуючись на знаннях древньогрецької міфології, а саме «Ліяді» Гомера, герої якої Гектор і Ахілл були ворогами. Таким чином, застосування власні назви *Hector* у контексті битви активує друге ПІ – *Achilles*.

Цілий цикл БФП представляє собою запозичення англійської балади про Робіна Гуда. Однак, це запозичення є дуже обмеженим, що обумовлено досить фіксованою композицією і сюжетною лінією БФП, і дає можливість включити фрагменти прецедентного тексту в комплікативний блок «битва». Діалогічність БФП і балади актуалізується за допомогою ремінісценцій і підкреслюється використанням прецедентних антропонімів, наприклад:

Приклад 4:

*“Through the forest merry greenwood
To view the red deer
That run here and there
Then I saw bold Robin Hood.
{Enter Robin Hood.}
As soon as Robin Hood did me spy*

*Some sport he thought for to make
He bid me fan he bid me stan
And he bid me thus for to spake”* [8, с. 248].

Порівняйте із прецедентним текстом:

Приклад 5:

*“As Robin Hood in the forest stood
All under the greenwood tree,
There he was aware of a brave young man,
As fine as fine might be”* [2, с. 100].

Як видно із прикладу 4, антропонім *Robin Hood* комбінується із словосполученням *merry greenwood*, що дозволяє реципієнту впізнати початкові строчки балади (приклад 5). Друге чотиривіршя у наведеній БФП за структурою рими імітує текст-донор – АВСВ – де римуються тільки друга і четверта строчки. Розглядаючи лінгвальний аспект БФП, можна відмітити використання дієслова *spy* із значенням «помічати», яке утворилося шляхом редукції першої голосної від оригінального дієслова *espy* із тим же значенням (*“There did he espy the same young man”* [2, с. 101]), що свідчить про намагання виконавця полегшити сприйняття і розуміння тексту реципієнтом.

в) Оскільки Біблія має статус прецедентного тексту високої актуальності для будь-якої християнської нації [2, с. 58; 4, с. 73; 6; 8, с. 9], антропоніми, які відносять реципієнта до її текстів, мають велику ступінь релевантності, наприклад:

Приклад 6:

*Judas
Here comes in Judas – Judas is my name,
Come, drop some silver in the bag, it was for that
I came ;
I have been in the East, I have been in the West,
At many a castle gate, but you will treat me the
best;
I've seen geese going in pattens ; I've seen
clouds, all day,
Pour peas and beans in torrents down, you could
not find your way ;
I've seen the farmers thatch their barns with
needles and with pins,
Swine flying in the troubled air, like peelings of
ingins [onions].
Our hearts are made of steel, but our bodies soft
as ware,
If you've any thing to give, good folks, why put*

in – there,

{[*Holding out his bag or cap for the contributions of the company.*]} [6, с. 182]

Завершальний блок БФП виконується біблійним персонажем Іудою. Такий вибір є обумовленим прецедентним ім'ям Іуда Іскаріот, який асоціюється із грошима – 30 срібних монет, що пояснює, чому персонаж був вибраний для збирання винагороди. Активізація і впізнавання ПІ відбувається комбінацією безпосередньо власної назви і алюзією на сюжет Біблії, за допомогою введення у текст БФП словосполучення *silver in the bag*. Слід зазначити, що діалогічність наведеного прикладу відбувається не тільки на одне джерело, а комбінується із алюзіями на фольклорний текст, що належить циклу *Mother Goose Nursery Rhymes*. Алюзія є тонкою і може бути розпізнана тільки за умови, що всі елементи будуть розглядатися разом. Так, уведення *geese going in pattens* з першого погляду не містить істотної інформації, проте, подальші натяки – *peas and beans, the farmers, Swine flying* – дозволяють реципієнту зіставити перифраз із ФТ. Алюзія на цикл віршів підтверджується натяками на два твори, що входять до нього, – “*The Flying Pig*” і “*Oats, Peas, Beans And Barley Grow*”, порівняємо:

Приклад 7:

Dickory, dickory, dare,

The pig flew up in the air;

The man in brown soon brought him down,

Dickory, dickory, dare [4].

Текст БФП є пародією по відношенню до тексту-донору, при цьому, відбувається комбінація традиційних елементів у межах одного типу дискурсу, що забезпечує варіативність, але текст пародії адаптує дитячий вірш до дорослої аудиторії за допомогою дисфемізму, перетворюючи нейтральне *The pig flew up in the air* на грубе *Swine flying in the troubled air*.

Наступний текст-донор активується у тексті БФП поєднанням словосполучення *peas and beans* і *the farmers*. Останнє згадується у множині (приклад 6), тим самим вбираючи в себе всі куплети вірша, які починаються із інформації про дію, яку виконує фермер, і яка завжди різна. Порівняємо із джерелом запозичення:

Приклад 8:

Oats, peas, beans, and barley grow

Oats, peas, beans, and barley grow

Do you, or I, or anyone know

How oats, peas, beans, and barley grow?

First the farmer plants the seed

Stands up tall and takes his ease

Stamps his feet and claps his hands

And turns around to view the land [3].

Поєднання двох зовсім різних дискурсів (біблія і фольклор) у завершальному блоці п'єси дозволило виконавцям актуалізувати мету – збирання винагороди, і при цьому зберегти жартівливість п'єси, а прирівнявши учня Христа до фермера, виконавці дотрималися головного правила карнавалу, а саме, повалення авторитетів.

Таким чином, антропоніми, що використовуються у британській фольклорній п'єсі, виступають як елементи змістовно-фактуальної інформації, на основі якої реципієнт повинен виокремити алюзії і ремінісценції на прецедентну ситуацію, яка постає частиною змістовно-контекстуальної інформації. Використання антропонімів часто асоціюється із знанням про комунікативну ситуацію, історичний період, соціальний контекст, з яким вони пов'язані. Отже прецедентне ім'я стає також актуалізатором прецедентної ситуації. Перспективою дослідження вважаємо виокремлення інших прецедентних феноменів у британській фольклорній п'єсі, що актуалізують діалогічні відношення на рівні дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтин М.М. Проблема поэтики Достоевского / М.М. Бахтин. – М. : Советская Россия, 1979. – 468 с. 2. Бублик Т.Є. Біблійні прецедентні феномени як вияв інтертекстуальності у текстах медитативних притч Е. де Мелло / Т.Є. Бублик // Вісник Львів. ун-ту. Серія іноземні мови. – 2013. – Вип. 21. – С. 56–62. 3. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д.Б. Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с. 4. Гузак А.М. Біблія як прецедентний феномен та її роль у формуванні позитивного іміджу сучасного політичного лідера (на матеріалі промов американських президентів) / А.М. Гузак // Наук. вісник Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія: Філологія. – 2014. – № 8, Т. 1. – С. 72–76. 5. Денисова Е.И. Прецедентное имя в английском фольклоре / Е.И. Денисова // Вестник Санкт-Петербургского

ун-та. – Сер. 9. – 2008. – Вып. 2, Ч. II. – С. 26–29.

6. Зеленська А.Р. Прецедентні біблійні топоніми в сучасному публіцистичному дискурсі (на матеріалі статей на культурну тематику) [Електронний ресурс] / А.Р. Зеленська // Вісник Дніпропетров. ун-ту. Серія: Мовознавство. – 2013. – № 3. – Режим доступу : http://movo-znavstvo.com.ua/download/pdf/2013_3/10.pdf.

7. Куреня О.О. Особенности ирландского варианта английского языка в художественной литературе и фольклоре Ирландии : автореф. дис. на соискание учен. ступеня канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / О.О. Куреня. – Москва, 2009. – 23 с.

8. Орлова Н.М. Библиейский текст как прецедентный феномен : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.19 / Орлова Надежна Михайловна. – Саратов, 2010. – 549 с.

9. Розенталь Д.Э. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д.Э. Розенталь, Т.А. Теленкова ; [изд. 3-е. испр. и доп.]. – М. : Просвещение, 1985. – 359 с.

10. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США : монографія / В.О. Самохіна ; [вид. 2-е, перероб. і доп.]. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 360 с.

11. Слышкин Г.Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г.Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 142 с.

12. Encyclopaedia Britannica [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.britannica.com/>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Benchley R.C. Of All Things / R.C. Benchley. – New York : Henry Holt and Company, 1921. – 260 p.

2. Edwards G.W. The Book of Old English Ballads / G.W. Edwards. – Santa Monica : Bookpubber, 2014. – 87 p.

3. <http://bussongs.com/songs/oat-and-peas-and-barley-grow.php>.

4. http://www.mothergoose.com/Rhymes/nursery_rhyme_19.htm.

5. Kennedy P. Hibernian Country Pastimes and Festivals Fifty Years Since / P. Kennedy // Dublin University Magazine. – Nov. 1863. – Vol. LXII, № CCCLXXI. – P. 581–588.

6. Shakespeare W. Henry V (Henry the Fifth) / W. Shakespeare. – Digireads.com Publishing, 2010. – 96 p.

7. New Mumming Book: The Four Champions Of Great Britain: Showing how St. George of England; St. Patrick of Ireland; St. Andrew, of Scotland, and St. David, of Wales conquered the Representatives of all Nations [Electronic resource]. – Access mode : http://machias.edu/faculty/necastro/drama/chester/play_01.html.

8. Tiddy R.J.E. The Mummers' Play / R.J.E. Tiddy. – Oxford : University Press, 1923. – 258 p.

ГРАМАТИКА І ФОНОЛОГІЯ

УДК 811.11'342.9:398.21

**ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ
СТРУКТУРНО-ФАБУЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ ТЕКСТУ
АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ**

Л.І. Тараненко, канд. філол. наук (Київ)

У статті на основі аудитивного аналізу текстів англійської народної казки описано енергетичні особливості її просодичного оформлення та встановлено інваріантні й диференційні просодичні ознаки актуалізації її структурно-фабульних компонентів.

Ключові слова: англійська народна казка, аудитивний аналіз, емоційно-прагматичний потенціал, інваріантні й диференційні просодичні моделі, просодичні засоби, структурні компоненти, фабульні елементи.

Тараненко Л.И. Просодическое оформление структурно-фабульных компонентов текста английской народной сказки. В статье на основе аудитивного анализа текстов английской народной сказки описаны энергетические особенности ее просодического оформления, а также установлены инвариантные и дифференциальные просодические признаки актуализации ее структурно-фабульных компонентов.

Ключевые слова: английская народная сказка, аудитивный анализ, инвариантные и дифференциальные просодические модели, просодические средства, структурные компоненты, фабульные элементы, эмоционально-прагматический потенциал.

Taranenko L.I. Prosodic organization of structural plot components of an English fairy tale. In the article on the basis of auditory analysis of English fairy tales the author describes the energetic specificity of its prosodic organization as well as defines invariant and differential prosodic features typical of its structural components.

Keywords: English fairy tale, structural components, plot elements, auditory analysis, prosodic means, invariant and differential prosodic patterns, emotional-and-pragmatic potential.

Доцільність супроводу традиційного опису закономірностей інтонаційного оформлення усного мовлення інформацією щодо психо-енергетичного боку його перебігу було теоретично обґрунтовано у працях А.А. Калити [2, с. 7–11; 6]. Результати безпосередньої практичної апробації цієї ідеї показали [3, с. 186–191] ефективність її застосування у межах експериментального вивчення особливостей просодичного оформлення та динаміки змін емоційно-прагматичного потенціалу англійських

фольклорних текстів малої форми взагалі та народних казок зокрема.

Тому метою започаткованого нами дослідження було встановлення на основі аудитивного аналізу енергетичних особливостей просодичного оформлення структурно-фабульних компонентів тексту англійських народних казок.

У якості методологічної основи експериментального пошуку було прийнято обґрунтовану нами [4, с. 166–167] алгоритмічно-фабульну модель роз-

гортання сюжетів казок, структурними компонентами текстів яких є зав'язка, розвиток подій, кульмінація і розв'язка. Подальше подрібнення зазначених компонентів дозволило виявити таку узагальнену інваріантну алгоритмічну послідовність актуалізації фабульних елементів у казках: 1. *Зав'язка*: 1.1. місце події → 1.2. дійові особи → 1.3. причини виникнення проблеми → 2. *Розвиток подій*: 2.1. пошук шляху вирішення проблеми → 2.2. початок дій з вирішення проблеми → 2.3. неочікувана зустріч або зміна подій → 2.4. причини виникнення нової проблеми → 2.5. пошук шляху вирішення нової проблеми → 2.6. засіб та результат вирішення проблеми → 3. *Кульмінація*: 3.1. загострення проблеми → 4. *Розв'язка*: 4.1. наслідки вирішення проблеми.

На підставі цього, під час виконання дослідження здійснювалося співвіднесення закономірностей функціонування просодичних засобів не з окремими висловленнями казки чи їхньою низкою, а з конкретними структурними компонентами та фабульними елементами тексту. Крім того, під час аудитивного аналізу зверталась особлива увага на виявлення специфіки інтонаційного оформлення стиків суміжних фабульних елементів тексту казки та її кульмінаційних елементів, що за прогнозуванням А.А. Калити мають набувати ознак просодичних універсалій [1, с. 191–193].

У процесі експериментального дослідження нами було проаналізовано 41 озвучений текст англійських народних казок, зібраних й упорядкованих Дж. Джакобсом [5], загальна тривалість звучання яких складає 5 год. 24 хв.

За результатами аудитивного аналізу встановлено існування кореляції між типом структурно-фабульного компонента та просодичними засобами його організації. Так, до особливостей інтонаційного оформлення фабульних елементів блоку “Зав'язка”, який охоплює, як правило, одне-три речення, слід віднести те, що вони характеризуються подрібненим поділом на інтоногрупи і, відповідно, наявністю значної кількості пауз, які, з одного боку, вказують на тісний семантичний зв'язок між суміжними інтоногрупами зав'язки та, з іншого, привертають увагу слухача до персонажів казки, їхньої характеристики, опису місця подій і обставин, що призводять у наступних фабульних елементах до конфлікту, наприклад:

Once u'pon a /time | there was a \woman, | and she \baked ↑five pies. || And \when they \came \out of the oven, | they were \that \over\baked § the \crusts § were \too \hard to eat [5, с. 19];
There \was an \old \soldier | who had been \long in the \wars | — \so \long, § that he was \quite \out-at-elbows, § and he did \not \know § where to go § to \find a \living || [5, с. 41].

Подрібненість тексту зав'язки на досить короткі синтагми, які складаються, здебільшого, з двох ритмогруп, створює ритмічну ізохронність цього структурно-фабульного компонента казки. У випадках, коли в структурі синтагми присутні три ритмогрупи, темп їхнього вимовляння прискорюється, за наявності однієї – темп сповільнюється, тобто регулярність ритму та ізохронність звучання зав'язки досягається за рахунок модифікацій темпу вимовляння ненаголошених складів у ритмогрупах. Регулярність ритмічної структури всіх інтоногруп фабульних елементів зав'язки можна кваліфікувати як інваріантну ознаку її просодичного оформлення.

Абсолютна ізохронність вимовляння інтоногруп зав'язки, їхня ідентична наповненість ненаголошеними складами у поєднанні з однаковою тривалістю пауз між інтоногрупами здатна, на думку аудиторів, збуджувати психофізіологічну енергію слухача, генеруючи сугестивний ефект. Саме завдяки окресленій взаємодії просодичних засобів і реалізується вплив фабульних елементів зав'язки на позасвідоме слухача, який, ніби зачаровуючи його свідомість, залучає до оповіді та налаштовує на сприйняття подальшого розгортання сюжету.

Аудитивний аналіз дозволив також виявити, що всі ініціальні синтагми зав'язки, незалежно від їхнього смисломісткого насичення, мають структуру речень-констатацій та характеризуються подібністю інтонаційної моделі. Згідно з цією моделлю, для інтоногруп, які починаються наголошеним складом, типовим є високий або середньо-підвищений тональний рівень висхідного такту в поєднанні з низьким висхідним або спадним термінальним тоном (напр.: *Once upon a time...*; *Some \years ago...*; *One \day...*). Синтагми, першим структурним компонентом яких є передтакт, оформлюються, зазвичай, низьким або середнім пониженим тональним рівнем початку, усиченою чи по-

ступово спадною ступінчастою шкалою у сполученні з низьким спадним або низьким висхідним термінальним тоном (напр.: *There* ^ˈ*was* ^ˈ*an* ^ˈ*old* *soldier*...; *A* ^ˈ*young* *man*...; *There* ^ˈ*once* ^ˈ*lived* *a* *king* *and* *a* *queen*...).

Унаслідок того, що зав'язка не містить опису подій, її загальне просодичне оформлення вирізняється актуалізацією нейтральних параметрів інтонації, її інтоногрупи характеризуються переважанням усиченого різновиду шкали, відсутністю висхідного термінального тону, розширених тональних інтервалів, модифікацій тонального діапазону та домінуванням висхідно-спадного мелодійного контуру інтоногрупи, що надає їй певного ступеня емоційності й усуває монотонність звучання (напр.: *The* ^ˈ*wife* *of* *the* ^ˈ*farmer* ^ˈ*was* *a* ^ˈ*very* ^ˈ*foolish* *woman*, ^ˈ*who* ^ˈ*had* ^ˈ*been* *a* ^ˈ*widow* ^ˈ*when* *he* ^ˈ*married* *her*; ^ˈ*the* ^ˈ*farmer* ^ˈ*was* ^ˈ*foolish* ^ˈ*enough*, ^ˈ*too*, ^ˈ*and* ^ˈ*it* ^ˈ*is* ^ˈ*hard* ^ˈ*to* ^ˈ*say* ^ˈ*which* ^ˈ*of* ^ˈ*the* ^ˈ*two* ^ˈ*was* ^ˈ*the* ^ˈ*more* ^ˈ*foolish*. || *When* ^ˈ*you* ^ˈ*ve* ^ˈ*heard* ^ˈ*my* ^ˈ*tale* ^ˈ*you* ^ˈ*may* ^ˈ*decide* ||) [5, с. 41]. Усі фабульні елементи зав'язки реалізуються в зонах помірних гучності й темпу з незначним сповільненням у фінальних інтоногрупах, які налаштовують слухача на сприйняття наступного розвитку подій. Цьому сприяє і дистрибуція фразового наголосу, при якій перше й останнє повнозначні слова марковано сильним наголосом. У той самий час, локалізовані між ними повнозначні слова, зокрема декілька означень або слова-інтенсифікатори (напр., *was* ^ˈ*a* ^ˈ*very* ^ˈ*foolish* *woman*), яким надається більша семантична вага (*very*), ніж означенню (*foolish*), характеризуються частковим наголосом. Така дистрибуція фразового наголосу у поєднанні з вище зазначеними просодичними параметрами допомагає створити спокійну й виважену манеру презентації цього структурного компонента казки та актуалізує низький рівень його емоційно-прагматичного потенціалу.

Разом з тим, виділенню окремих лексичних одиниць, що акцентують увагу на значущих для розвитку подій характеристиках і рисах персонажів, слугує хвилеподібний рух тону, який досягається або завдяки спеціального підйому, або наявності в інтоногрупі двох кінетичних тонів чи розширених тональних інтервалів на стику різних ділянок інтонаційного контуру, наприклад: *he* ^ˈ*was* ^ˈ*quite* ^ˈ*out-at-elbows*; *the* ^ˈ*farmer* ^ˈ*was* ^ˈ*foolish* ^ˈ*enough*, ^ˈ*too*

[5, с. 41]; *and* ^ˈ*she* ^ˈ*baked* ^ˈ*five* ^ˈ*pies* [5, с. 19]; *that* ^ˈ*lived* ^ˈ*on* ^ˈ*a* ^ˈ*small* ^ˈ*bit* ^ˈ*of* ^ˈ*ground*; *to* ^ˈ*seek* ^ˈ*their* ^ˈ*fortune* [5, с. 98] і т. ін.

Загальна оцінка енергетичної картини актуалізації фабульних елементів зав'язки дозволяє кваліфікувати їх як такі, що мають низький рівень емоційно-прагматичного потенціалу висловлень та вирізняються відсутністю динаміки його змін. Це пояснюється, на наш погляд, безпосереднім функціональним призначенням аналізованих фрагментів, а саме: ознайомити слухача з персонажами твору, констатувати наявність певних речей та проінформувати його про місце подій чи ситуацію, що у подальшому стануть причиною проблеми і розвитку подій. Іншими словами, фабульні елементи зав'язки складаються із речень, функціонально домінантою яких є констатація, тобто які ще не здійснюють прагматичний вплив на слухача, а лише налаштовують його на сприйняття розгортання подій. У деяких випадках рееструвалося зростання прагматичного потенціалу актуалізації зав'язки у межах його низької зони, що пов'язано з необхідністю наголосити на певних рисах персонажів чи обставинах їхнього життя, які й стануть причиною виникнення проблеми. При загальному низькому рівні емоційної складової зав'язки, такі прагматичні піки супроводжуються незначним зростанням емоційності мовлення, що на просодичному рівні відображається їхнім виділенням високим висхідним тактом, негативним розширеним інтервалом на ділянці «передтермінальна частина – ядро», розширеним тональним діапазоном інтоногрупи, дещо підвищеною гучністю (напр., *so* ^ˈ*long*; *quite* ^ˈ*out-at-elbows*; *was* ^ˈ*a* ^ˈ*very* ^ˈ*foolish* *woman*). При цьому у фінальних інтоногрупах зав'язки зафіксовано затухання її емоційного потенціалу.

За результатами аудитивного аналізу було встановлено, що початок структурно-фабульного блоку «Розвиток подій» позначається, як і решта композиційних компонентів казки, довгою паузою, яка надає слухачеві можливість інтерпретувати отриману словесну інформацію, у той час, коли паузи на стикові фабульних елементів є досить короткими, що забезпечує цілісність комунікативної прогресії в суміжних фабульних елементах.

У першому фабульному елементі розвитку подій описується пошук персонажем шляхів вирішення

проблеми, що постала у зав'язці. Інтонагрупи, з яких починається цей фрагмент, містять, зазвичай, пряму мову, що вводиться середньо-пониженим або низьким рівним чи спадним термінальним тоном, який допомагає слухачеві налаштуватися на нову інформацію (напр.: *So she says to her →daughter* [5, с. 19]; *...so he stopped and →said* [5, с. 19]; *So he dismounted | and went up to him and →said* [5, с. 137]; *Now before the farmer goes to market | says he to his wife* [5, с. 41] і т. ін.).

У наступному фабульному елементі описуються обставини, які ініціюють дії персонажа для вирішення проблеми, тому йому притаманні флуктуації параметрів інтонації, що допомагає створити атмосферу очікування подальших подій. Так, мовлення набуває динамічності завдяки поділу речень на короткі інтонагрупи, поєднанню в них декількох кінетичних тонів різних тональних рівнів, рекурентності спадного тону в нефінальних інтонагрупах, розширенню тонального діапазону за рахунок уживання високих спадних тонів з малою або збільшеною швидкістю зміни напрямку їхнього руху, високої частоти перцептивних пауз (напр., *And he went ↑all that day, | and all the next day; | and on the third day, § in the afternoon, | he came up § to where a shepherd was sitting with a ↑flock of sheep. || And he went up to the →shepherd § and asked him § who the sheep belonged to; § -and he answered...* [5, с. 98]. Взаємодія всіх зазначених просодичних засобів допомагає слухачеві уявити картину зображуваних у казці подій.

З огляду на загально дидактичну функцію казки та її соціально-виховне призначення, темп і гучність її актуалізації є в цілому помірними. Разом з тим, темпоральне оформлення інтонагруп фабульного елемента, що передає неочікувану зустріч головного героя з іншими персонажами казки або несподівану зміну подій чи обставин, може бути прискореним, а семантично вагомі лексичні одиниці вимовлятися з підвищеною гучністю. Це, з одного боку, пояснюється наявністю у ньому діалогічних реплік, які мають середній або високий рівень емоційно-прагматичного потенціалу, та, з іншого, інтенсивнішою порівняно з рештою фабульних елементів динамікою розгортання сюжету казки. Зміни емоційно-прагматичного потенціалу передаються емпатичними інтонаційними кон-

турами, зокрема спадною ступінчастою шкалою з порушеною поступовістю та поступово спадною ковзною шкалою, наприклад:

Well, § she was that frightened, | she'd always been such a ↑gatless girl, | that she didn't so much as know § how to spin, | and what was she to do to-morrow | with no one to come nigh her § to help her? || She sat down on a stool in the kitchen, | and law! how she did cry! || [5, с. 20].

Специфіка просодичного оформлення останнього фабульного елемента структурного компонента «Розвиток подій» також зумовлена його смисломістким насиченням, що описує засоби та дії персонажа щодо вирішення проблеми. Цей фабульний елемент характеризується середнім рівнем емоційно-прагматичного потенціалу, пов'язаним з очікуванням кульмінації казки, що на просодичному рівні виражено модифікаціями темпу від помірнього до прискореного або від помірнього до сповільненого та чергуванням тональних рівнів, структурних конфігурацій і діапазонів термінальних тонів суміжних інтонагруп. Уживання двох кінетичних тонів в одній інтонагрупі, термінальному тону якої притаманна зона збільшеної швидкості зміни напрямку його руху, та частково наголошених повнозначних слів також допомагає передати динаміку розвитку подій. Зазначимо окремо, що порівняно із функцією, яку виконує частковий наголос у зав'язці, у структурному компоненті «Розвиток подій» його наявність у сукупності із комплексом описаних вище просодичних параметрів слугує передачі динаміки розвитку подій та вираженню різних рівнів емоційного насичення його фабульних елементів за їх практично незмінного прагматичного потенціалу, наприклад:

There was no time to ↑waste words; | so the farmer mounted his horse § and rode off § after Jack Hannaford. || The old soldier § heard the ↑horse's hoofs § clattering on the road § behind him, | so he knew § it must be the farmer § pursuing him. || He lay down on the ground, | and shading his eyes with ^one hand, | looked up § into the sky, | and pointed heavenwards § with the other hand.|| [5, с. 42].

Аналіз змістового насичення фабульних елементів розвитку подій свідчить про їхній тісний

семантичний зв'язок, чітку послідовністю викладу в них подій та наявність рематичних одиниць, що передають динаміку змін подій, інтонаційна організація яких виконує функцію інтенсифікації інформативних центрів фабульних елементів та сприяє приверненню уваги слухача до розгортання сюжетної лінії казки.

Як бачимо, фабульні елементи структурного компонента «Розвиток подій» характеризуються найбільшою варіативністю емоційно-прагматичного потенціалу: від його низького рівня до високого при домінуванні середнього. Зміни в спрямуванні й інтенсивності емоційно-прагматичного потенціалу аналізованого структурного компонента (рівний, зростаючий, спадаючий; незмінний, поступовий, стрімкий) зумовлюються, з одного боку, наявністю фабульних елементів, об'єднаних причинно-наслідковими зв'язками, та, з іншого – переважанням динамічної комунікативної домінанти з елементами статичної. Іншими словами, його фабульним елементам притаманна і ознака називання (інформування), і ознака динамічності, оскільки в них ідеться і про зміну обставин подій, і про вчинки, які здійснюють персонажі казки, що й відображається в причинно-наслідковій закономірності переходу від одного рівня емоційно-прагматичного потенціалу до іншого. Зміни в динаміці актуалізації емоційно-прагматичного потенціалу структурного компонента «Розгортання подій» пов'язуються також з наявністю в ньому висловлень, що мають різну комунікативно-прагматичну спрямованість, тобто реалізують декілька або комплекс емоційно-модальних значень чи почуттів (напр., наказ, спонукання, застереження, іронія, співчуття, невдоволення, обурення, попередження, вагання, невдоволення-обурення, співчуття-іронія, співчуття-попередження, вагання-попередження і т. ін.).

Аудитивним аналізом засвідчено, що кульмінаційний фабульний елемент, у якому має місце загострення проблеми, характеризується підвищенням емоційно-прагматичного потенціалу, яке на просодичному рівні оформлюється відповідними інтонаційними моделями. Так, загальна експресивність аналізованих фрагментів досягається за рахунок їхнього подрібненого членування на короткі синтагми, що складаються, переважно, з двох ритмічних груп. Якщо актуалізуються довші інтоно-

групи, то в них, як правило, під наголосом знаходиться кожне смислове слово, що надає їм приблизно однакового ступеня промінантності і семантичної ваги, напр.: *That was 'grinning from ↑ear to ear* [5, с. 23]. Такий розподіл наголосів сприяє сприйняттю кульмінації як найбільш напруженого фабульного елемента казки. Крім того, просодична організація кульмінації характеризується змішаним різновидом ритму, наявністю різних інтонаційних моделей і хвилеподібного руху мелодійних контурів в інтоногрупах. Для інтоногруп кульмінаційних фрагментів властивими є середній або розширений позитивний інтервал на стику “передтакт – такт”, середній негативний та позитивний тональний інтервал на ділянці “передтермінальна частина – ядро” і на стиках суміжних інтоногруп, що сигналізує про підсилення емоційної складової емоційно-прагматичного потенціалу. Зафіксовано також рекурентність усиченої і спадної ступінчастої шкали з перерваною поступовістю у сполученні з низьким спадним термінальним тоном. Заключним інтоногрупам цього структурного компонента притаманне звуження тонального діапазону та сповільнення темпу, наприклад:

Well, § she backed a ↑step or two, | and she looked at it, | and then she ↑laughed out, | and says she, | pointing her finger at it: | “Nimmy nimmy not, | your name's | Tom 'Tit Tot!” || [5, с. 24].

Отже, семантично вагомі лексичні одиниці кульмінації інтенсифікуються за допомогою розширених позитивних і негативних тональних інтервалів між складовими інтоногрупами, спеціальних підйомів, наявністю спадних тонів зі зменшеною швидкістю зміни напрямку їхнього руху, що також можна розглядати як засіб вираження динаміки внутрішніх переживань дійових осіб.

Цікаво відзначити, що просодично виражена комунікативна динаміка кульмінації, яка зростає з кожною наступною синтагмою, є не лише ефективним засобом передачі змістової інформації тексту казки, але й засобом психологічного впливу на слухача. Таким чином, просодичне оформлення кульмінації можна розглядати як ефективний засіб реалізації її емоційно-прагматичного потенціалу, спрямованого на донесення до слухача загально дидактичної ідеї казки.

Початок розв'язки, яка покликана узагальнити наслідки вирішення проблеми казки, а також надати слухачеві можливість усвідомити дидактичну ідею всього тексту, маркований довгою паузою. Завдяки своєму узагальнюючому функціональному призначенню, темп розв'язки варіює від помірного до сповільненого, її інтоногрупи вирізняються паралелізмом інтонаційної моделі та ізохронністю вимовляння. Інваріантною ознакою просодичного оформлення аналізованого компонента є й те, що, незалежно від уживаних лексико-граматичних засобів, його актуалізації притаманні менша варіативність мелодійних контурів, рекурентність усиченої, поступово спадної ступінчастої шкали та поступово спадної ступінчастої шкали з порушеною поступовістю, наприклад:

Next day ξ *they* ξ *all* ξ *set out* ξ *for the* ξ *king's* ξ *court,*
| *and a* ξ *gallant* ξ *company* ξ *they* ξ *made.* || *And the*
king ξ *married his* ξ *daughter* ξ *to the* ξ *young* ξ *man*
 ξ *that had delivered her,* | *and* ξ *gave a* ξ *noble's*
daughter ξ *to his* ξ *brother;* | *and so they* ξ *all* ξ *lived*
happily ξ *all the* ξ *rest of their* ξ *days.* || [5, с. 102];
Well, | *when* ξ *that* ξ *heard her,* | *that* ξ *gave an* ξ *awful*
shriek | *and* ξ *dway* ξ *that* ξ *flew* ξ *into the* ξ *dark,* | *and*
she ξ *never* ξ *saw it* ξ *any* ξ *more* || [5, с. 24].

З наведених прикладів також видно, що розв'язка передає настановну інформацію, спрямовану на збудження певної реакції слухача або на непряме/імпліцитне стримування чи спонукання його до відповідних дій. Саме тому типовим для розв'язки є переважання низького або середньо-підвищеного різновиду спадного термінального тону із середньою або зменшеною швидкістю зміни напрямку його руху, який допомагає слухачеві усвідомити наслідки вчинків персонажів, описаних у розвитку подій, реалізуючи таким чином соціально-виховне призначення казки.

Крім того, за результатами аудитивного аналізу було встановлено, що у межах фабульних елементів структурних компонентів «Розвиток подій» та «Розв'язка» частотними є лексичні контрасти чи протиставлення, представлені семантично пов'язаними між собою іменниками, прикметниками, займенниками та числівниками (напр., *husband – wife; I – you; one – two; first – second – third*), актуалізовані в різних інтоногрупах, поєднаних короткою або перцептивною паузою. На про-

содичному рівні виділенню протиставлених одиниць фабульного елемента сприяють просодичні контрасти інтонаційних груп (контрасти тональних рівнів і діапазонів, напрямку руху тону та його конфігурації, протиставлення темпу вимовляння суміжних синтагм тощо). Виявлено також, що саме ті ділянки інтоногрупи, які протиставляються за допомогою просодичних засобів, слугують підсиленню прагматичної складової фабульного фрагмента, оскільки на загальному нейтральному фоні просодичного оформлення контрастні ділянки сприймаються як його ключові елементи або як підсилювачі дидактичного змісту всього тексту казки, наприклад:

“You are a ξ *bigger* ξ *fool than* ξ *I am,”* *said the*
wife; (1) | *“for* ξ *I did* ξ *only* ξ *one* ξ *foolish* ξ *thing,* (2)
| *and* ξ *you* ξ *have done* ξ *two.”* (3) || [5, с. 42].

У наведеному прикладі за рахунок емоційного просодичного оформлення має місце семантичне протиставлення особових займенників та числівників у суміжних інтоногрупах. Так, в інтоногрупі (1) контрастують займенники *You* та *I*. Такий семантичний контраст на просодичному рівні виражений різними тональними рівнями початку протиставлюваних лексичних одиниць (середньопонижений і середньо-підвищений) та напрямками руху їх тонального оформлення (спадний такт і висхідно-спадна конфігурація спадного термінального тону). У другій і третій інтоногрупах, об'єднаних подібністю інтонаційної моделі (хвилеподібний інтонаційний контур), має місце виділення займенників *I* та *you* та числівників *one* і *two* високим спадним тоном. Провідна роль у вираженні їхнього просодичного контрасту належить протиставленню структурних конфігурацій та швидкості руху спадних кінетичних тонів, які в інтоногрупі (2) оформлюються висхідним напрямком руху на наголошеному складі та спадним на ненаголошених складах при середній швидкості зміни напрямку руху тону; в інтоногрупі (3) спадні кінетичні тони мають опуклу спадну форму, швидкість зміни напрямку руху якої кваліфікувалася як зменшена. Описане інтонаційне аранжування смислового контрасту в фабульних елементах казки, підсилене просодичним контрастом, полегшує сприйняття протилежних рис персонажів, об'єктів або явищ, а також сприяє його виділенню на фоні інтонаційної орга-

нізації всього структурного компонента тексту казки.

У ході аудитивного аналізу ідентифікувалась також конфігурація тону на всіх ділянках просодичної структури інтоногруп фабульних елементів тексту. Так, зареєстровано вживання рівного (низького, середньо-підвищеного) та висхідного передтактів. Найбільш рекурентним зареєстровано низький рівний перед такт. Разом з тим, у багатоскладових передтактах домінує висхідний рух тону. Наявність середньо-підвищеного і високого рівних передтактів пов'язувалася аудитором з комунікативно-прагматичним навантаженням інтоногрупи та її смисловим зв'язком з попередньою.

Рух тону на такті характеризується висхідним напрямком у межах усіченого різновиду шкали, спадним або висхідно-спадним – у випадках інтенсифікації другого наголошеного складу спеціальним підйомом. Висхідний рух такту у поєднанні з різновидами спадного термінального тону сприяє вираженню динаміки зображуваних у структурному компоненті подій.

Установлено, що найбільш частотним різновидом типів шкал, характерних для всіх структурних компонентів казки, є усічена та повна поступово-спадна ступінчаста шкала. Наступною за рекурентністю зареєстровано ступінчасту шкалу з перерваною поступовістю. Диференційною ознакою структурних компонентів «Розвиток подій» та «Кульмінація» є актуалізація в них ковзної та подекуди скандентної типів шкали. При цьому відзначено, що функціонування ковзної шкали пов'язується з виділенням основної думки у межах фабульного елемента або всього структурного компонента казки. Це свідчить про намір оповідача привернути увагу слухача до висловленої ідеї як основної, сприяти її коректному декодуванню, здійснити психологічний вплив на слухача та спонукати його до відповідної реакції на почуте.

Іншою спільною ознакою просодичного оформлення казок є й те, що рух тону в термінальній ритмогрупі її фабульних елементів характеризуються спадним напрямком різного тонального рівня (високий, середньо-підвищений, середньо-понижений, низький). Зареєстровано такі варіантні реалізації спадного тону: опуклий (найчастотніший) та увігнутий (менш частотний, уживаний у діалогічних

репліках). Тут слід зазначити, що функцією увігнутого спадного тону, на противагу опуклого, є пом'якшення категоричності висловленої думки. Крім того, зафіксовано такі структурні різновиди спадного тону, які складаються (1) з рівного руху тону на наголошеному складоносіві і низького рівного або спадного руху тону у затакті та (2) висхідний рух тону на ядерному складоносіві з наступним спадним рухом на ненаголошених складах затакту, при чому останній зафіксовано як досить рекурентний термінальний тон для діалогічної частини казки.

Менш частотним відзначено рівний термінальний тон, який передує, як правило, прямій мові або слугує введенню нових обставин розвитку подій. Найменш типовим для просодичного оформлення казки є висхідний термінальний тон, вживання якого було зареєстроване лише в межах фабульних елементів розвитку подій, що на просодичному рівні може кваліфікуватися як його диференційна ознака.

Аналіз напрямку руху тону в затакті свідчить про домінування рівного низького тону та незначну частоту його спадного різновиду, зумовленого конфігурацією тону на ядерному складоносіві. Спільними рекурентними типами тонального рівня завершення всіх фабульних елементів казки є низький та екстранизський рівні (у випадку наявності розширеного тонального інтервалу, який йому передує).

Розгляд специфіки інтонаційного оформлення стиків суміжних блоків фабульних елементів тексту казки дозволяє констатувати, що про початок кожного наступного компонента сигналізує довга пауза. За своїм функціональним призначенням вона кваліфікується як розділова та як така, що у взаємодії з фінальним словом блока, оформленим середнім підвищеним чи високим спадним тоном малої швидкості зміни напрямку його руху, дозволяє слухачеві шляхом запуску когнітивних процесів його мислення інтерпретувати прагматичний потенціал попереднього структурного компонента казки (тобто декодувати невиражений словами його повчальний підтекст). З погляду просодичного оформлення тексту казки описувана пауза цікава також і тим, що вона привертає увагу слухача до розгортання подій у наступному блоці, якому,

завичай, притаманним є високий тональний рівень його початку та підвищений рівень гучності, що й забезпечує перехід до нового фабульного елемента та слугує сприйняттю наступного кроку у вираженні динаміки розвитку подій у суміжних структурно-фабульних компонентах.

У свою чергу, роль одного з провідних засобів об'єднання не лише суміжних ділянок інтонаційного контуру, але й суміжних структурних компонентів казки набуває тональний інтервал. Так, інтонаційні ділянки стику блоків "Зав'язка" і "Розвиток подій" оформлюються, здебільшого, наближенням тональних рівнів їхніх кінця й початку, тобто характеризуються наявністю нульового або вузького позитивного тонального інтервалу. Перехід від "Розвитку подій" до "Кульмінації" маркується, зазвичай, розширеним або широким позитивним тональним інтервалом та перепадом гучності. Стик між структурно-фабульними компонентами "Кульмінація" і "Розв'язка" позначається середнім або розширеним позитивним тональним інтервалом, супроводжуваного незначним підвищенням гучності.

Аналізом засвідчено, що за рахунок відповідної інтонаційної завершеності кожен структурний компонент казки сприймається як самостійна одиниця, а завдяки описаному вище оформленню їхніх стиків структурні компоненти створюють у своїй сукупності семантичну єдність опису розгортання подій сюжетної лінії казки.

Узагальнення результатів аудитивного аналізу текстів англійських фольклорних казок показало, що інваріантними просодичними ознаками актуалізації окремих структурних компонентів, покликаних забезпечувати динаміку розгортання їх сюжету, є: підвищена подрібненість структурних компонентів і фабульних елементів на інтоногрупи, актуалізація висхідно-спадного і хвилеподібного мелодійних контурів, переважання усіченої та поступово спадної шкали з порушеною поступовістю, спадного термінального тону, функціонування у межах інтоногрупи двох кінетичних тонів. Така комплексна взаємодія просодичних параметрів і реалізує у межах дидактичного змісту казки її соціально-виховне функціональне призначення.

Оцінка динаміки розгортання емоційно-прагматичного потенціалу тексту казки дозволяє конста-

тувати, що на неї впливає комунікативно-прагматичне навантаження фабульних елементів з переважанням у них констатуючої (раціональної) чи емоційно-оцінної інформації. При цьому встановлено, що при практичній незмінності прагматичної складової емоційно-прагматичного потенціалу казки має місце варіативність емоційного потенціалу актуалізації окремих фабульних елементів її тексту.

Проведений таким чином аналіз енергетичної специфіки просодичної актуалізації казки свідчить, що комплексна взаємодія емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів розкриває перед лінгвістикою перспективи опису інваріанта та варіантних реалізації просодичних моделей структурних компонентів текстів на основі найбільш фундаментальних лінгвістичних категорій (емоція, прагматика, смисл, структура), покликаних забезпечити більш високий ступінь узагальнення експериментально-фонетичних фактів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : монографія / Алла Андріївна Калита. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
2. Калита А.А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : монографія / Алла Андріївна Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
3. Калита А.А. Перцептивна й інструментальна оцінки емоційно-прагматичного потенціалу висловлень / А.А. Калита, Л.І. Тараненко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки: Мовознавство. – №24 (249). – 2012. – С. 186–191.
4. Тараненко Л.І. Алгоритмічно-фабульна побудова сюжетів англійських народних казок / Л.І. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – № 1052. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». – Харків. – 2013. – С. 163–171.
5. English Fairy Tales / Collected by Joseph Jacobs. – L. : David Nutt, 1890. – 158 p.
6. Kalyta A. Energetic approach to phonetic studies / Alla Kalyta // Book of Abstracts of the International Linguistics Conference in Lublin "Linguistics Beyond and Within" (14–15 November 2013; John Paul II Catholic University of Lublin, Poland). – Lublin. – 2013. – P. 54–56.